

Soo line
läbi
sisearhitekti
ruum

Normatiivid ja
nähtused

pilgu.

EKA

Eesti Kunstiakadeemia
Arhitektuuriteaduskond
Sisearhitektuuri osakond

Mariann Drell

**Sooline ruum: normatiivid ja nähtused läbi
sisearhitekti pilgu.**

Magistri lõputöö

Juhendajad:

Gregor Taul
Jüri Kermik

Konsultant:

Andrea Tamm

Tallinn 2020

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et:

- 1) käesolev magistritöö on minu isikliku töö tulemus, seda ei ole kellegi teise poolt varem (kaitsmisele) esitatud;
- 2) kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd (teosed), olulised seisukohad ja mistahes muudest allikatest pärinevad andmed on magistritöös nõuetekohaselt viidatud;
- 3) luban Eesti Kunstiakadeemial avaldada oma magistritöö repositooriumis, kus see muutub üldusele kättesaadavaks interneti vahendusel.
- 4) Ülaltoodust lähtudes selgitan, et: - käesoleva magistritöö koostamise ja selles sisalduvate ja/või kirjeldatud teoste loomisega seotud isiklikud autoriõigused kuuluvad minule kui magistritöö autorile ja magistritööga varalisi õigusi käsutatakse vastavalt Eesti Kunstiakadeemias kehtivale korrale; - kuivõrd repositooriumis avaldatud magistritööga on võimalik tutvuda piiramatul isikute ringil, eeldan, et minu magistritööga tutvuja järgib seadusi, muid õigusakte ja häid tavasid heas usus, ausalt ja teiste isikute õigusi austavalt ning hoolivalt. Keelatud on käesoleva magistritöö ja selles sisalduvate ja/või kirjeldatud teoste kopeerimine, plagieerimine ning mistahes muu autoriõigusi rikkuv kasutamine.

„.....” 2020. a.
Magistritöö autori nimi ja allkiri

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele:
„.....” 2020.a.

.....
Magistritöö juhendajate allkiri, akadeemiline või teaduskraad

„Küllap tunnen ma performatiivse ruumi poole tõmmet, sest kujutan ette, et seal võin ma leida oma endasuguse solvangu, pilkuse ja põlguse, et seal ma võin leida oma mõrvarlikud fantaasiad dramatiseerituna ja afirmeerituna. Kuid ma tunnen tõmmet selle poole ka seetõttu, et muutuste laboratooriumina tundub see sama hea kui mõni muu, sest ma leian, et see, mis on öeldud seal, on mõnikord öeldud suurema selguse ja müstikaga kui kuskil mujal; ma tean, et keegi võib lahkuda ööklubist tundega, et miski ei ole enam kunagi sama. Aga liikudes tagasi vaatama asju, mis kord olid, kord viivuks nüüd juba möödas, jõudes mõne etenduse juurde, nurjatute väljaannete juurde, saan tunnistada performatiivset/etendavat ruumi kui ruumi, kuhu revolutsioon läheb surema, kus tole vaim, kasutades lemmik-situatsioonilist sõna, saab „kosuda”: kus karje sellest, mis peaks olema neeldub vaatamängus selleks, mis see on; kus võimatu nõudlus on toodud tagasi ootuste ja tulemuste rüppe; ruumi, kus „revolutsioon” tähendab momenti kus inimesed lausuvad ei, sisenevad festivali ning on seejärel ühel või teisel viisil ajaloost välja kirjutatud, nende hetk viidud viiteks joone alla või jäetud vabalt hõljuma nagu anarhiline müüt.”

M. Greill, Lipstick Traces. A secret history of the twentieth century. Cambridge: Harvard University Press, 1990, lk 150-151

Resümee

Astun esimese sammu. Ma olen jõudnud akadeemilisele eel-lõpule. Eel-lõpu järel jõudnud saada kätte kraadi, mitte lihtsalt kraadi, ikka bakalaureuse kraadi. Alles bakalaureusekraadi. Ma olen Lõpetanud, kuid lõpp eelneb vaid algusele. Astun esimese sammu. Ma olen sisearhitekt ja jõudnud eriala alguse esimese mademeni. Ma olen sisearhitekt, aga mitte päris, päris olemisest lahutamas erialane kogemus, kogemus töös, kogemus elus. Olen sisearhitekt, kuid veel mitte päris. Astun esimese sammu. Mis on minu jaoks ruumis minulik, mis ruum teeb minust minu, mis ruum tegi minust minu? Asetan ennast väiksemasse konteksti, väike-väike mina, väikses-väikses ruumis. Ruumis on naine ja mees, ruumis on sina ja mina, ruumis on naiselikkust ja mehelikkust ja veel kõike, mis veel mahub.

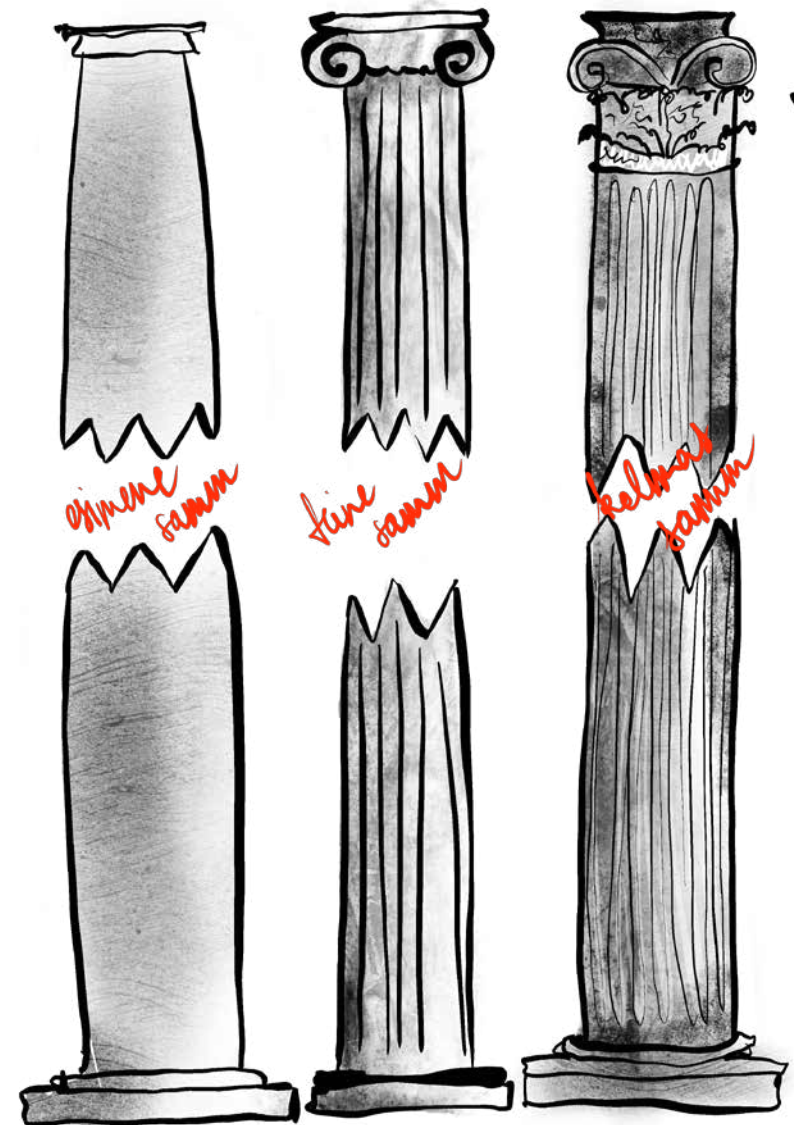
Astun teise sammu. Astusin täitsa uude kohta, uude majja, uude ruumi. Ise olen sama, aga mitte päris. Kergem on olla, aga raskem on hakkama saada. Töö ja magister, ahjaa ma vahepeal hakkasin ju magistrandiks! Sisearhitektuuri magistrandiks. Olen traditsioonilise akadeemilise õppe lõpusirgel (veel ei osanud ma arvata, et lõpp on kõike muud kui sirge). Astun teise sammu, teine samm esimesest kaugemal ja kolmandale lähemal. Minule justkui tundub, et nüüd olen kohe varsti peaaegu päris. Päris sisearhitekt, ja kui ma siit elusana välja tulen, on mul lausa kleeps „diplomeeritud sisearhitekt“. Astun teise sammu. Ma käisin vahepeal Heimtalisis, siis tegelesin veel teekonna, valu ja käelise mälestusega. Käelise joone arendamisega. Hiljem veel käisin ühes ruumis, täpsemalt siis ühes vannitoas. Seal oli kaks valamut, üks naisele, teine mehele. Sellest olin varem lugenud miskit, mis jäi minuga siiani.

Astun kolmanda sammu. Kolmanda sammu astumine tundub veel eristatavate tegevuste võimaldajana. Kuid selgub peagi, et heites pilgu tagasi, on kolmanda sammu astumine põiminud, pununud, kirjutanud, lausunud, joonestanud, voolinud ja muutnud kõik sammu (esimesel vaatlusel tundunud) eraldiasetsevad osad üheks. Ma astusin kolmanda sammu ja ma olen kohe-kohe päris, päris ehk erialalt, päris ehk loomingult, päris ehk inimesena, päris iseendana. Ma jõudsin veelkord Heimtalis, ja see oli ju mõnda aega hiljem kui tunnistasin kahe kraanikausi allegoorilist saatust ja murdu hiljem sellest, kui lugesin seda miskit. Ma astusin kolmanda sammu otse mängu sisse, omaenda loodud süsteemi, mis jäi mulle toeks ja viidaks läbi siinoleva magistratöö, mis andis mulle võimaluse mõelda soolisest ruumist, kogeda seda omal nahal ning alateadvuslikult uurida iseennast kui naist ruumist. Naist ja meest ruumis, mehelikkust ja naiselikkust ruumis.

Kolmanda sammu järel tuleb järgmiseid samme lugematuid. Kolmanda sammuga sai riitus viidud lõpuni. Riitus minust sinuni, riitus mõttest tööni, riitust tööst päris tööni, riitus prussist tapini, riitus okstest tekini; siirderiitus ühest olekust teise, ühest mõttest mitmesse.

Märksõnad: sisearhitektuur, kunst, soolisus, feminism, keha, poeesia.

Kõik illustratsioonid ja fotod on autori omad.

Resümee	6
---------	---

I	
Mõisted	9
Sissejuhatus	11
Intuitiivne monooog: Mitte millegi teadja mees, mina	15
Eelmäng	18
Tööde logi	19
Pilguehit tagasi	22

II	
Kolm sammast ja kaks sugu ehk karüatiidid ja atlandid	25
Vahekorrad meestega	26
Keha ja ruum	30
Triptühhon ruumi seinal: femina, masculine, androgüüna	32

III	
Mängitud mängud	35
I Tekk	36
II Tapp	36
II Taburett	37

LÕPPMÄNG	39
----------	----

Kokkuvõte	42
Summary	44
Lektüür	48

VISUAALNE ARHIIV	52
------------------	----

isa - isa vs. vanaisa, kui opositsiooni märkijad erialases väljenduses; generatsioonide, stiilide, lähenemiste erinevused.

kodu - kool (metafoorne kodu), kodu (füüsiline kodu); kodu kui koht, kus olla mina ja sina ise.

loome pilk - neutraalne, standardne, mõnikord ka sootu pilk loometöö vahendina.

mina - mitteteadja- ja teadjavaheline sisemine monoloog-mäng.
mäng - ideede töötlemine tekstis, mõttes, uurimuses.

ruum - koht, kus olla või mitte; minu ümber, minu sees; kirjaruum, mõtteruum, mänguruum.

siirderiitus - kolmeetapiline liikumine bakalaureusest magistrisse ja magistrist erialaviljelasse.

sisearhitektuur - ruumiloome seestpoolt väljapoole; väike arhitektuur.

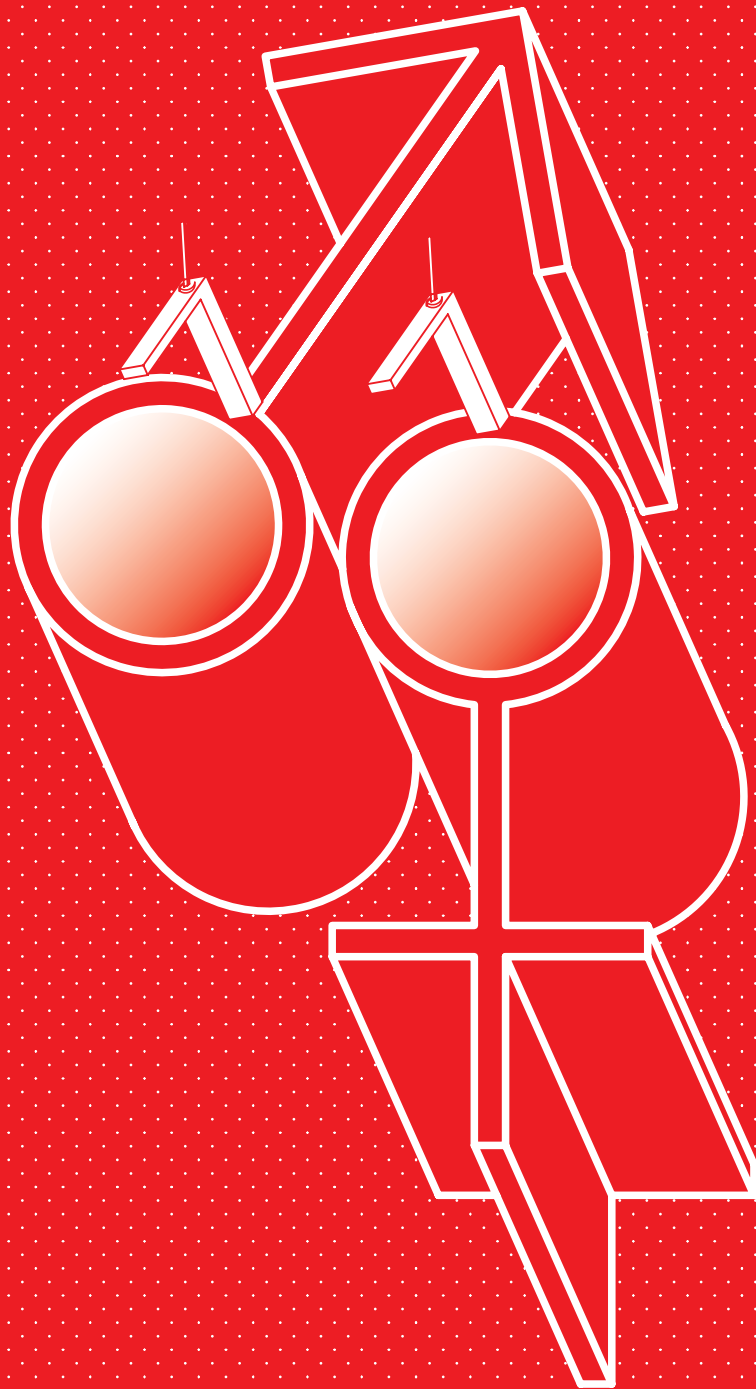
soolisuus - nähtus, kus mingil objektil on äratuntavad subjektistatud (soo)tunnused; põhineb harilikult stereotüüpsetel lahendustel.

stereotüüpne mees - teras; oi, küll ta on tugev!

stereotüüpne naine - tekstiil; oi, küll ta on hooliv!

vabadus - vabadus olla ja tunda ja teha ning mitte teha; vaba kirjas, kõnes joones; sisemine iha ja hirm samaaegselt.

voodi - paralleel oma ruumile ja kohale, kus pole vaja tunda häbi või meelehärmi; alateadvusliku loovuse ja elu naudingu tuumik.

Sissejuhatus

Las ma juhatan su sisse. Juhatan su sisse, aga mitte sinu sisse, vaid minu sisse. Seest, minu seest, kus süüdati mõte, läkitati küsimus. Kõik algas sellest, kui ma nägin üle pika aja interjööri vannitoas kahte valamut. Üks valamu peremehele ja teine valamu perenaisele. Kaks valamut ühel valamukapil, ühes vannitoas, ühes majas, ühel paaril mehel ja naisel. Ühel ühikul vaimselt, kooselu ja koos elu. Aga peseme hambaid eraldi? Sest see on mugavam? Ühel ühikul füüsiliselt, üks paar ühes voodis.

Ma tegelen ruumiga. Ruumiga, mis on loodud sootult, kuid millel ometigi on omistatud sugu. Minu esimeseks ruumiks on kirjaruum. Kirjaruum ja ruumikiri, ühte kirjutan ja teist vaatan. Kirjutan end vangi ja kirjutan end vabaks, tunnetan oma enda sugu ja selle abitust, tunnetan oma enda sugu ja selle võimekust. Kirjaruum kuhu kirjutan ruumi, ruumi milles tunnen end ühesena-kaheksena, mehe-naise. Kiri on läbikäik, sisepääs, väljapääs, minu sisemise teise mina pesitsuspaik - see mina, kes ma olen ja ei ole, kelleks olla ma ei oska kuid tunnen möödumas.¹ Kes olen mina, mina naisena, mina mehe, mitu mina, osad neist teadmata tekitamas iha teadmaks,² mida teen mina ruumis, mida teeb ruum mulle, mitte kirjas vaid ka kõnes, mitte kõnes vaid ka kehas, mitte kehas vaid ka minus ja minu sees.

Ma käsitlen ruumi naise perspektiivist. Ent sellegipoolest pole ma unustanud, et loodud on see meeste poolt. Minu ruumideks on kodu, kool ning minu enese sisemine ruum. Tõstatan küsimuse, kas olen valdavalt maskuliinses ruumis vangi, ning kui olen, siis kes mu sinna vangi pani? Millised on minu väljavaated olemasoleva ruumi soopõhistel tunnustel? Kas see on üldse vajalik? Tihti jõuavad mu küsimuste vastused tagasi iseendani. Oma ruumini. Töös põimuvad soo-kogemuslik ja subjektiiv-kogemuslik maailm. Vastukaaluks on nendele kahele feministliku kunstikriitika sugemeid, mis kord oponeerivad minu enda seisukohtadele ning juba tehtud töödele, nähtustele või ruumidele.

Naine pole ette ennustatav ent samas ootamatu, kelle väljapursked toovad meelehärmi, kahju ja kaost. Naine on naine. Ja kõik, mis pole mehelik on naiselik ning see, mis pole naiselik on mehelik.³ Kui aga duaalsest käsitlest pilku veidi lasta hajutada, siis selgub (etteaimatavalt), et ruumis ja ruumiloomes need mõlemad põimuvad. Duaalsus jääb alles teoorias, ajaloos, äris.

Naine pole maskuliinsest ruumist ära lõigatud. Ei, ka naine kasutab seda. Naine pole praegu võimetu ruumi looma, ta võibolla lihtsalt teeb seda maskuliinselt (toetudes olukorrale, milles arhitektuuriõpe on valdavalt mehelikele käsitlestele rajatud ettevõtmine). Naine pole naisarhitekt, vaid arhitekt. Kuigi sellegipoolest jääb ta ikkagi naisest arhitektiks.

¹ J. Bloomer, D'Or. – Sexuality and Space (Princeton Papers on Architecture). Ed. B. Colomina. New York: Princeton Architectural Press, 1992, lk 167: „Writing is the passageway, the entrance, the exit, the dwelling place of the other in me-the other that I am and am not, that I don't know how to be, but that I feel passing...”

² J. Bloomer, D'Or, lk 167: „...a feminine one, a masculine one, some?-several, some unknown, which is indeed what gives me the desire to know and from which all life soars.”

³ J. Ross, Naine nõukogude Eesti kirjanduses. – Õõlilool, 2017, http://www.ylikool.ee/et/13/johanna_ross (vaadatud 13. V 2020).

Kõik teed viivad voodisse

, seda ei öelnud keegi
teadja mees,
seda ütlesin mina, mitte millegi teadja mees.

Kõik teed viivad voodisse sinna kohta kus üks,
sinna kohta kus kaks.
Linade või linatuse vahele
põimuda unes või unetuses
veeta mööda öö
või päev.

Kõik teed viivad voodisse,
voodis on mees ja naine,
ja naine ja mees, ja mees ja mees ja naine ja naine, ja ja ja
ja..ema ning laps ja isa ja õde-vend

ja üldsegi
voodist sa tuled ja voodisse ka jääd¹.

¹ B. Colomina, The Century Of the Bed. – The Century Of the Bed. Ed. ARGE curated
by _vienna. Vienna: Verlag für moderne Kunst, 2014, lk. 22: „The modern man is born in a hospital and dies in a
hospital.”

Intuitiivne monoloog

Mitte millegi teadja mees, mina

Kõik teed viivad koju ja kodu viib teeni, sest pole minemist ega tulemist ilma koduta, ilma teeta.⁴ Milline ruum tegi kodu koduks, milline koht sai oma paigaks. Eelkõige paigaks, kus mõelda või öelda või eelkõige paigaks, kus olla ja teha. Mina tegin oma ruumi, oma ruumi oma peas ja mina tegin oma ruumi oma ruumi ajaruumis. Kumb ruum on rohkem minu ruum kui mõlema autor olen mina – millisest kodust ma kunagi ei lahku?

Seda siin ei kirjutanud mingi teadja mees, selle siin kirjutasin mina, mitte millegi teadja mees. Mitte millegi teadja mees, mina, ise kirjutasin jah nii see on. Ja mitte millegi teadja mees kord mõtles ja siis kirjutas:

„Mina olen mitte millegi teadja mees ja ei tea lõppudest ma mitte midagi, ei tea midagi ka töödest või kui siis vaid vähe. Ja ei tea ma muud mõelda, kui et lõputöö ei ole lõpp ju mitte, vaid algus see soe ja helge. Lõputöö- vot see on kõik aga algustöö- vot see pole mitte miskit.”

Ja mitte millegi teadja mees, mina, alustas algusega alustades kirjutades. Kirjutades nii ühest kui teisest aga eelkõige mitte millestki (ma pole sellega nõus, kuid nõu annab kujundi, kujuteldavale nõule nõuniku nõu). Alustades lõpu lõpetamisega ja alguse alustamisega mitte miskiks. Mitte miskit siit äkki tuleb, võimalus üürike et miskit ikkagi tuleb.

Mitte millegi teadja mehena, minana, ma ei teagi täpselt mida teen. Kuhu see naine siis jäi? Mitte millegi teadja mehena aga ma tean, mida ma tahan. Tahan tahtmatust trotsides otsida ja luua, meisterdada tahtlikult ja tahmatult. Tahtmatus ja tahtmine koos, nad on tõesti koos. Tegemine ja tegematus, nad on tõesti koos. Justkui võttes sõrmede vahele tüki puitu ma voolin seda peitliga, peiteldades vaikivalt teadmata ja tahtmata vormi, peiteldades teadmata ja tahtmata- intuitiivselt, oma tulevikku vormi.

Võibolla minule ei meeldigi ruumi sekkuda- mitte midagi võtta ega mitte midagi jätta. Vaid ainult mõelda ja mõtestada. Mõelda nii mõnegi asja üle, aga eelkõige (praegu) mehest ja naisest ruumis. Mehest ja naisest ruumis või ruumist kui mehest ja naisest, mis soolisuse kannab üle staatilisse ümbritsevasse mõõtmesse. Sest ruum ju meid ometigi ümbritseb. Kuidas on nõnda, nagu B. Colomina leidis, et Loosi projekteeritud Mülleri villas muutuvat siseruumid üha enam majja sisse tungides aina naiselikumaks.⁵ See lugu käis nii – hoone perifeeriat peetakse ruumi avalikuks sfääriks. Mees kannab esinduslikku poolt ja naine pesitseb kodu ja elu privaatsfääris. Kulisside taga, vaikselts väikeselt.

Ahsoo, siinkohal tuleb meelde seik, kus kõneldi ühel sumedal õhtul magusa tee

4

K. Lehari, Tee viib ja viitab. – Koht ja paik I. Toim K. Lehari, V. Sarapik (Eesti Kunstiakadeemia toimetised 8.) Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, 2000, lk 44.

5 B. Colomina, The Split Wall: Domestic voyeurism, lk 81-82.

ja datlite saateks sisearhitektuuri tulevases sügisese tudengite vastuvõttust. Seal Jeerikos, kangastelgedel kootud vaipadest telgi all jutustades tekkis kõnelus selle üle, et sisearhitektuuri ei astu meessoost tudengeid ning et justkui solidaarsusest on siiani ikkagi väheste kandideerijate seast mõni soo esindaja vastu võetud. Käidi välja järgnev idee- ehk peaks muutma SA osakonna teadlikult vaid naissoo esindajatele mõelduks ning seeläbi looma ka ainult naiselikku ruumi.

Või nii, aga ruumi soolisuse defineerimine tundub siiski minu silmadele võrdlemisi meelevaldne ja eelkõige erakordselt subjektiivne, sest karakteristik, mis on omandatud naiselikule või mehelikule ruumile tuleneb (ruumi) vaatlevast subjektist enesest.

Oot, aga ruumi soolisuse defineerimine võib olla ju hoopiski põhinev stereotüüpidel ja standarditel. Ent kui ruumi soolisus põhineb just mainitud kahele kujunenud nähtusele siis võib ju hüpoteetiliselt tekkida olukord, kus ruumi soolisust hinnatakse hetkekohaselt valesti... Hetke kohaselt valesti just seetõttu, et stereotüüp ja standard ja peavool ja normaalsus või normatiiv need kõik ju, noh kuidas nüüd öelda, võivad olla iganenud... võivad olla isegi just nüüd mitte enam kehtivad.....

Mitte millegi teadja mehena, minana; iseendana; iseendaga kirjutades ja mõtiskledes ei teagi ma kuhu välja jõuan. Millised väljad on lubatud, millised väljad on keelatud. Siiski, meenub ju küll, et mind manitseti hoiduma absoluutidest või ultimaatumitest. Aga muidugi on minu iseloom kujunenud ultimaatumiks- vaadake, lugu on nimelt selline, et minu peas, minu ruumis, on kas see, mis ma tahtsin, et seal oleks või hoopiski mitte midagi. Ebaõnnestumised niidavad mu välja niidutaimedest lagedaks ning nende kasvatamine tagasi on enam kui harva üpriski keeruline.

Mitte millegi teadja mees, mina, egas ta palju ei teagi. Egas mina palju ei teagi. Nii üht kui teist, aga mis jääb vahepeale seda ma isegi iseendale seletada ei suuda, seda seletada iseendale ei tea.

Võibolla oskan tasakesi soovida. Võibolla ma isegi ütlen, mis ma soovin. Võibolla ma soovin, et kui millaski kunagi üks hetk see magistritöö valmis saab, olen ma suutnud kõita selle mitte mustade kaante vahele, vaid suutnud päriselt, kohe täitsa päriselt küljendada selle kõige üheks raamatuks, kui seda nõnda nimetada saab. Egas ma ei tea. Veel ei tea. Kõik teed tõid mind siia, no muidugi voodisse kah. Praegu ikkagi siia.

Polegi palju kui paljut möödas, sulgedes silmad valgusähvatused suutvat, suutvat näidata mingeid radu. Tundmatuid teid pidi juhatades mind koju. Ma tean seda kohta küll, ma pole sääl aastaid käinud, hinges aastasadu. Vaata, see on sellepärast et minu kodus, selles kohas, mida võiksin pidada, mida kunagi arvasin olevat, vot seal kasvab valu. Ja kui oleks nõnda, et vaid kasvaks, aga valu, seda lisaks lõikad ja külvad minu kodus. Jah, ma mäletan veel seda, kui need ajad olid. Siis kui sulgen silmad, mu silme ees valgussosin. Ja selle sosina ümber pimedus, korduvate mälestuste kangastus.

Korduvaid painajaid ma näinud olen. Korduvaid painajaid ma tundnud olen. Nii palju kord, üks kord, mitu kord, sai seda kõike. Mõistsin, et minu maailmast kadunud on kord. Minul on siiani meeles kui esimest korda tundsin valu. Minul on siiani meeles kui esimest korda astusin koju. Ja ka need astumised, mis kõik veel tulid. Minul on siiani meeles kui viimast

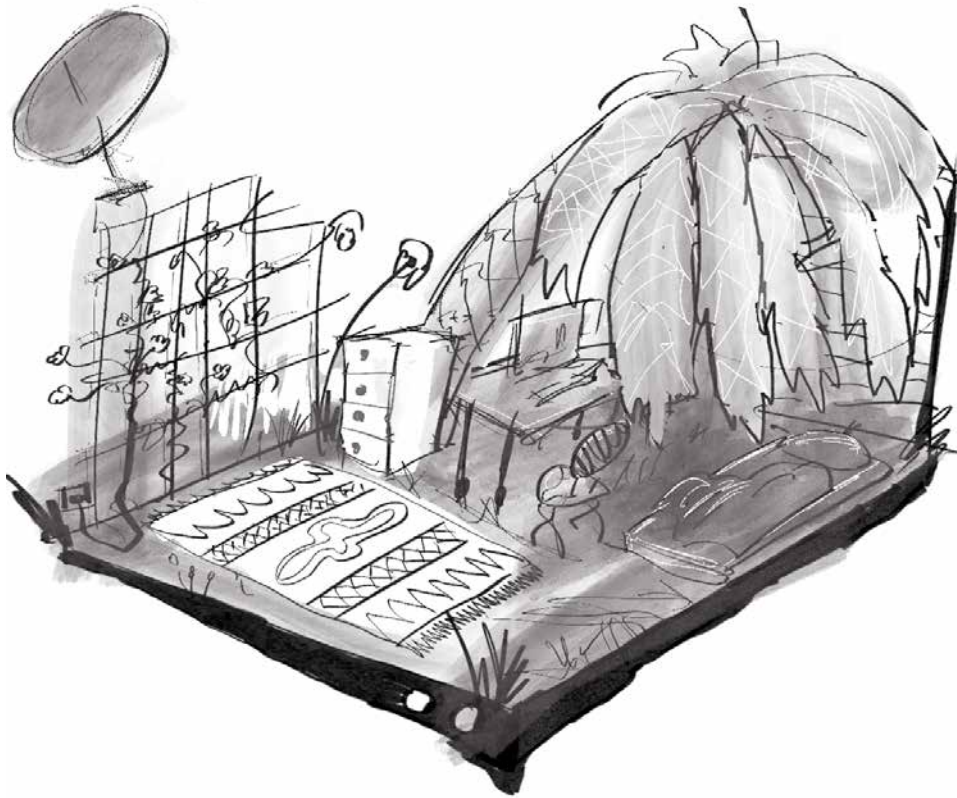
korda astusin koju. Kaua ma ei saanudki seal olla, kuniks ta mind välja saatis. Sõnadeta lausus:

„See siin pole enam sinu kodu.”

Ja nii ma läksingi, mööda omi radu. Ja kui ennist ütlesin, et kõik teed viivad koju, siis usu mind lugeja, nii see sugugi pole. Vaata kodu, see väärtus, see tunne, see koht- see on kaduv. Mina ei teagi, kuhu ta mul kadus, samas võibolla tean ka. Kadus sinna, kuhu kodu luua ei saa, kadus inimestesse kadus usaldusse ja lõpuks usaldamatusesse. Mõnikord ma näen teda veel. Mõnikord kui aega on rohkem ja olen koduteel. Siis jah, näengi.

Eelmäng

Väli- ja sisetöödelogi on prelüüdiks mu mängudele materjalis, kätega. Väli- ja sisemaailma lingvistika kohtub siin samas, kus vaikivad käed ja kõneleb mõistus. Mõistuse intuiitsust ma ei ole pärssinud, kõik mida ma olen tahtnud öelda või mõelda on leidnud oma tee siia sõnas. Sõna korduses, sõna lõimes, suuga lõime ja lõnga kangast pingutades. Mis siia ei jõudnud või siit kaotati, jõudis kuhugi mujale kaotatud kaosesse, mille asukohta omailmas tean vaid mina.

Tööde logi

Välitöödelogi 8-9.10.2019, Heimtali. Ma saabusin sinna hommikul, maa kaetud härmatiseaga. Ma saabusin sinna hommikul, soovides jääda koju. Koju ma ei jäänud ja nii mõnedki teised.

Kummaline on nüüd sellest logi pidada, sest ma tean et mälestused ei vasta tõesele tegelikkusele ka nii mõnedki mõtted ja emotsioonid, mis ei saanud kirja pandud on nüüdseks juba unustuste hõlma vajunud. Kõige eredamalt paistavad minule silma paar või rohkem juhtumist. See oli kummaline ülesanne, mille ise endale püstitasin. Selle ülesande antud lähtepunktist algul üritasin kavalalt mööda hiilida. Kuid hiilimise käigus jõudsin millegi mitte nii kavalani. Ma punusin kuivanud kuuse okstest teki.

Sisetöödelogi 23.10.2019 Tallinn Segadus on hetkel küllaltki suur ja motivatsioon on jõudnud üllatavate miinusteni. Kuidas üldse sellise meeleoluga olen jõudnud siia kirjutama on võrdlemisi kummaline. Juhindusin juhendajate nõuandest visata pilk peale ühenduskohtade anatoomiale. Minuni sattus puutöökojas tänu Avoles raamat traditsioonilistest puutappidest Jaapani arhitektuuris. Juba esmastel lehekülgedel pilte, skeeme ning jooniseid vaadates olid selge tapiosade anatoomilised erisused. Mees- ja naissoost osalised, kus meessoost puidust esineja sisenes naissoost puidust esinejasse.

„The male slides into the female.”⁶

Mees libiseb naise sisse. Libiseb sisse ja ilma libestita, libedaks tegijaks ainult naine, mille õõnsust katab valge substants, valge kleepuv substants- täitsa harilik puiduliim- täitsa harilik PVA. Siinkohal tekkis minul just üks mõte- te kindlasti olete tutvunud mõistega *sexual objectification*, mille eesti keeles ehk võiks tõlkida seksuaalseks objektiviseerimiseks või ehk isegi seksuaalseks esemestamiseks. Tutvustan lühidalt mõiste sisulist poolt- seksuaalne esemestamine on nähtus, mille puhul mees või naine redutseeritakse terviklikust inimolemusest vaid erootilise iha täitjaks. Nüüd kõneleme edasi mõttest, mis mul selle mõistega seoses tekkis. Kui me käsitame esemeid nagu näiteks tapid, mutrid ja poldid seksualiseeritult, kas siis teadvustamata või teadvustatud esemestamine on saanud saatuslikuks ka juba esemetele ise?

On selline mitmiknähtus on asjade esemestamine või inimeste veel suurem esemestamine?

Sisetöödelogi XX.XX.XXX Meheliku ja naiseliku vormi intuiitiivne tõlgendus, mis põhineb eelnevalt väljakujunenud arvamusele mehe ja naise geomeetria ja isikuomaduste maksimaalsest lihtsustamisest. Meelevaldne? Võibolla tõesti. Meheliku ja naiseliku vormi sookeskne käsitus ruumis, mille lähtekohad põhinevad sotsiaalsetel ja füüsilistel üldistustel. Meelevaldne? Võibolla mitte.

Meelevaldne- mitte võibolla, vaid tõesti; tõesti, mitte võibolla. Tõesti tõsiselt täiesti ausalt on nii, et ka minul on tekkinud teatud vormilised stereotüübid kui asi puudutab soolisust. Pean eelkõige feminiinseks geomeetriaks parameetriselt pehmeid vorme ning maskuliinseks

6 T. Sumiyoshi, G. Matsui, Wood Joints in Classical Japanese Architecture. Transl. F. Kovacs. Tokyo: Kajima Institute Publishing, 1991, lk 3. Veel samaseid lauseid: „The male slides into the female diagonally.” lk 37; „The male is inserted into the female by sliding it upward from the center to the edge.” lk 43; „The male is inserted into the female at an angle.” lk 57. Huvitav on asjaolu, et raamatu külgedes tapid muutuvad aina keerulisemaks ning selle jaoks kaovad tapidelt soolised eessõnad. Kas nii ka elus eneses?

rangeid volüüme, mille konstruksiooniline tugevus väljendub vormis endas. Mehelikud vormid seostuvad mehelike mõtetega nagu ratsionaalsus, loogika, tõde ja hügieen.⁷ Naiselikud vormid seostuvad naiselike mõtetega nagu..... ~~Naiselike mõtetega nagu~~ Ei, ma ei tea, mis on naiselikud mõtted ja isegi kui ma teaksin siis ma neid siinkohal ei paljastaks.

Stereotüübid on hoiakud, mis on muutmist väärt. Väärt tunnustamaks kõva naist ja pehmet meest. Kõvad kohad pehmeks peitliga, liigsed ümarused tahkeks freesiga. Nii käib see, nii üht- kui teistpidi; ülalt ja alt. Defineerides end või kedagi teist vaid sooliselt mitte tegevus- või ametipõhiselt jäävad varju nii mõnedki tahud. Tahud jäävad varju, sest et bioloogiline sugu on definitiivne. Isegi kui sugusid on rohkem kui kaks kipub olema sool definitatsioon - milline inimene seda sugu õigupärast küll on?

Sisetöödelogi 21.11.2019, Tallinn. Arvates, et ametipidaja peab oluliseks kutsumust, mille väljatungivad jõud peituvad sügaval, seestunud süvaloomuse intuiitsvuses ei mängi sugu, selle kandvas kehas suurt rolli. Mina ei ole nais- sisearhitekt, ma olen sisearhitekt. Ei maksa arvata, et ei leia end olevat naissoost- arvan küll. Kuid olen sisearhitekt, kes on juhtumisi ka naine. Arhitektuurimaastiku diskursuses, mis kätkeb endas soolisuse esindatust võib leida samamoodi paradokse. On leitud, et selline avalik määratlemine tähendab marginaalsuse aktsepteerimist ja paradoksaalselt ka vastanduse arhitekt - naisarhitekt toetamist.⁸ Feministlikust teooriast leiame käitumismudeli, kus asudes feministliku ametikandja positsioonile, on seesama positsioon tunnistust andev niigi eelnevalt marginaliseeritud hoiakutele. Sugu kannab ametit aga amet ei kanna sugu. Või kas kannab? Ehk oleks taolisele vastuokslikule olukorrale ravimiks totaalne gүнetsentriline⁹ ametikäsitlus. Selline lähenemine oleks ekstreemne, kuid mõjukas oponent praegusele androtsentrilisele arhitektuuriõppele.¹⁰

Sisetöödelogi 03.11.2019, Haapsalu. Ma mõnikord mõtlen iseendast kui sisearhitektist, kelle suhe välismaailmaga on sama nagu lepingulistel kunstnikel galeriidega. Mina loon projekte ning galerii vahendab neid sinna-tänna. Mina olen ruumikunstnik. Ma saan palka uute projektide loomiseks ja mu stuudio on büroo või kodu, galerii töötajad on minu kolleegid. Ka nemad tegelikult on samal erialal kui mina. Ka nemad võibolla mõtleavad endast kui ruumikunstnikest ja üldse on nad samasugused kui mina. Kuidas kujuneb välja mina teiste minade seas, kui me oleme koos ühes ruumis, õhuruumis, mõtteruumis? Ma töötan iseendale, kuid minu töö sõltub inimestest minust väljas.

Sisetöödelogi 7.12.2019, Tallinn. See oli üks õhtu, kui jalutasin koju..nojah tõesti jälle jalutasin koju ja trammid ei sõitnud, no neid lihtsalt polnud! Polnud alul mõtteiski veel, et tali on jõudnud kui hakkas langema taevast midagi sädelevat ja külma. Külma oli ka tuul, mis muudkui tõusis ja tõusis ja tõusis ja siis lõpuks tõusis mina ka. Ma tõusis päris kõrgele, nii kõrgel oli külma ja külma eest ma kaitstud polnud. Ma polnud millegi eest

kaitsnud, olgem täitsa ausad! Enam mu silm ei seletanud kas valge sädelus langeb veel või kerkib koos minuga, kerkides väikseks, keskmiseks, suureks pilveks ja siis... pilvepinnaks. Kui tühi seal kõik oli.. Tühi aga see eest koletult ilus. Ma kedagi hüüdma ei hakanud, vaid niisama jalus lesin edasi, tipa-tapa-tapa-tapa edasi. Sädelev valge sahises jalge all, see meenutas liiva. Sädelevat valget liiva. Ei, uskuge mind, ma ei olnud Valgerannas. Tipa-tapasin edasi, ega palju horisondilt näha ei olnudki, kui üldse siis ainult alla. No ma vaatasingi siis alla, see oli see sama tee. Seesama tee, seesama mina samuti. Ja needsamad inimesed, kes ennemgi. Ma kõndisin.

Välitöödelogi 20.03.2020, Tallinn. No tere taas. Ma arvan, et ei peagi kirjutama, mis olud on võtnud üle maa. Maa - jah, sinna jäigi mu tööind, töö hing lämbus iseenda jõuetuse kätte. Vaktsiini veel pole leiutatud. Leiutada suutsin aga esilekutsutud koomasarnase seisundi, kus komasi on rohkem kui lausesse sobib. Vähem tegevusi kõige tegevusetumal ajal. Ajal, mil sai lõpuks selgeks, kui oluline on keskkond. Kui oluline on oma tuba, oma ruum. Ei, mitte kodu. See pole sama. Oma tuba, oma ruum väljaspool koristamise ahvatlust (enam ammu ju polegi midagi kraamida! Kõik on korras!). Oma tuba, kus loominguline töö pole koorem vaid õnnistus, oma ruum. See ei pea olema üldse suur, sama väike või tilluke kui seesamune killuke mu hingest, mis paberile sõnades tantsiskledes sammub. Tip-tap, tip-tap. Minu loomingut totaalne loomeline tapp.

7 I. Ruudi, Ruum ja keha. Sookeske lähenemine. – Ehituskunst / Estonian Architectural Review 2004, nr. 39-40, lk 7.

8 I. Ruudi, Ruum ja keha: Sookeske lähenemine.

9 Esmakordselt autori poolt kuuldud 19.12.2019 näitemängu „Vihane mees” esietendusel. Ingl. k: „Gynocentric- centred on or concerned exclusively with women; taking a female (or specifically a feminist) point of view.” The Oxford English Dictionary. Eds. J.A. Simpson, E. S. C. Weiner. Oxford: Clarendon Press, 2004.

10 M. Karro-Kalberg, Kellel on õigus linnaruumile. – Sirp, 11. III 2016. Ingrid Ruudi tsiteerib: „Arhitektuuris ja arhitektuuriõppes on palju traditsioonilist maskuliinsust toetavaid konventsioone.”

Pilguheit tagasi

Vanaisa, kas sa mäletad veel, kui sa noor olid? Mina ei mäleta, ma olen ainult kuulnud. No ja tegelikult olen näinud ka! Mäletad, me ükskord käisime arhitektuurimuuseumi arhiivis. Ja seal oli nii palju sinu töid. Aa, no muidugi sa ei mäleta- sind ju polnud seal. Ainult su tööd olid. Igal juhul me nägime seal palju sinu vanu töid. Sinu kolleegide omi ka muidugi. Ja sinu tööd olid nii ilusad. Mul kohe vajus suu lahti. Ja ma ei olegi kindel, miks ma alles nii hilja sinna arhiivi jõudsin. Juba aastaid varem oleksin võinud olla käija.

Vanaisa, kuula kui ma hüüan su poole. Kuula mu palveid ja hoia mind enda rüpes. Vanaisa, kas sa kuuled mu palveid või mu igatsust? Mina sind enam ei kuule, kuid kuulmatust asendab kuulekus sinu suguseks pürgimisel. No muidugi vanaisa, kuule ega ma meheks ei pürgi. Ikka ametilt selliseks nagu sina. Mitte nais-sisearhitekt vaid lihtsalt sisearhitekt. Nii nagu sina olid.

Kuule, kuula nüüd mind! Kuigi mu hää! enne minevikku rauged ja sinuni ei jõua. Tead, ma tahaks nii väga olla nagu sina. Sinu moodi, sinu tegumoodi. Loominguliselt prii, kuid tehniliselt maa peal. Maa peal nagu sina, sinu looming maa või lausa maailma peal. Vanaisa, kuidas juhtus nõnda, et looming - just autorilooming - vaikselt hääbus, no soiku jäi. Tähendab, ei vanaisa, ma ei taha isa kohta öelda halvasti. Sa ju saad aru, mida ma mõtlen. Isa ei ole nagu sina, vanaisa. Ta on teistmoodi. Aga mina - mina tahan sinuga olla ühtemoodi, vanaisa. Ma tahan ka tegeleda sisearhitektuuriga läbi autorikäekirja. Läbi ruumikunstniku käekirja. Läbi minu käekirja.

Vanaisa, ma tahan et mu looming oleks vaba. Ma tahan, et mu looming päästaks mind.

Vanaisa, see siin on viimane kord, kus saan olla vaba. Vabaduses, küll vaene aga prii. Prii nagu sina olid oma erialas. Mäletad, kui ma käisin su töökojas ja sa kunagi ei lubanud ei üht ega teist asja puutuda. Ja siis kui sa ära surid, vanaisa ära pahanda, ma puutusin kõike, mida ma su töökojas nägin, leidsin, milleni jõudsin. Isa müüs pärast kõik su asjad maha. Enam neid ei ole, vanaisa. Isa on teistmoodi kui sina. Teistmoodi kui mina.

Astu minu

tuppa milline ruum on selline ruum,
kus ruum
on minu tuum või on just minu tuum
ruum
oma
ruum
omaruum, kus on tuum mille nägu olen mina
mille lõikes pole viga, milles tegelikult on mitu viga
iga viga sama terviklik kui mina
oma ruum, kus puudub tuum
ilma tuumata
ilma keskmeta
ainult kestaga, seest tühi täitsa paljas
aga ikka oma ruum,

kus olla on
nii
ja kus olla on
naa

oma ruum kuhu tulla ja kus kohast
alati tahan

Lahkuda.

Kolm posti ja kaks sugu ehk karüatiidid ja atlandid

„Antiigist saadik on kehal olnud lääne arhitektuuritraditsioonis keskne koht, alates sambatüüpide kirjeldamisest keha alusel kuni renessansiaegsete kanooniliste tekstideni ja edasi.“¹¹ Atlantide ja telamonide ajalugu on oma naiskaaslaste ajaloost veidi erinev, olenemata sellest, et teenivad sama konstruktsioonilist eesmärki. Atlase motiiv on arhitektuuris karüatiidist hilisem. Kuna jumal Atlas kandis maailma oma õlul, on hoonet kandval atlasel vaevarikas ilme.

Mind paelub küsimus, miks on karüatiidil rahul ilme, justkui ei oleks hoone raskus selle jaoks ei midagi, kuid atlasel vastupidi¹²? Kas on siin võimalus näha tagurlikku seost naiste seksuaalsuse portreerimisega? Peenis kui peitel,¹³ mis on tähendanud välja näiliselt rahuliku, mittemidagiütleva ilme. Sest naine peab seksuaalselt olema alistatud mehele, mehe ihale valitseda ja vangistada.

Lisaks Virginia Woolfi tõdemusele, et igal naisel, iseenda potentsiaali realiseerimiseks, peab olema oma tuba¹⁴ peaks tal olema midagi veel. Miskit, mille materiaalsus on tuntav kätetöös, töötades oma kätega sääal omas kohas. Käteni mullas, või koguni rohus või hoopis lillede vahel siuh-säuh tirides siit ühte ja istutades seal teist. Siuh-säuh, siuh-säuh. Mis see veel siis olema peab, peata teevad tööd käed, pea pilvedes hõljumas. Küll õlgadel on alles kerge! Siuh-säuh teevad mu käed ja mu pea tuleb mu õlgadele tagasi.

Ja ma leian end oma aiast.

Minu aed, minu tuba - minu aed ehk minu tuba õues, väljas. Väliarhitektuuris minu aed. Oma aiast jätan ma puutumata kõik võililled - las nad võiaavad oma kollase palgega mu kaela ja käsi. Las nad tähistavad oma kollase palgega mu põgenemist ühiskonna pahedest ja piirangutest.¹⁵ Las nad tähistavad mind kui sisearhitekti, võimeline adapteeruma siin ja seal. Võilille või lille võimatust allegooriast mööda vaadates ma lehvitän headaega oma peale - mine hõljuma taas, mine sa peale! Ja mu käed jätkavad siuh-säuh, siuh-säuh, siuh-säuh.. Ma olen vaikselt vaba, ma olen peata vaba, minu pea asemel peavad mu käed mind

¹¹ I. Ruudi, Ruum ja keha. Sookeskkne lähenemine, lk. 4.

¹² „Les Dites Cariatides“, Ciné-Tamaris, TF1, Agnès Varda, 1984.

¹³ Tuletatud väljendist peenis kui pintsel. Vt: C. Duncan, Võimu esteetika moodsas erootilises kunstis. – [The Aesthetics of Power in Modern Erotic Art 1977] Tõlk. S. Ringmaa.

– Pandora laegas. Feministliku kunstkriitika võtmetekste. Koost. K. Kivimaa, R. Varblane. Tallinn: Kunst, 2000, lk 107. Tuletatud väljendist peenis kui pintsel, lk 107.

¹⁴ V. Woolf, Oma tuba [A Room of One's Own 1929]. Tõlk. M. Talvet. (Loomingu Raamatukogu nr 44-45.) Tallinn: Perioodika, 1994.

¹⁵ A. Ponte, The House of Light and Entropy. (Architecture Words series.) London: AA Publications, 2014, lk 14:

„In the US, a long tradition familiar to the new feminist gardeners, associated the taste for weeds with liberating escape from society's vices and constraints.“

mõistma, vaikivalt siuh-säuh, minu teod on mu mõistus, minu käed minu pea.

Kuula vaikset sosinat, mis kordub aina taas. Pea hõljumas üleval, mu keha ikka maas, käed kinni töös kuni mu kael on kange, mitte kael pole kange. Kael on.. Kael on raske! Mis seisab minu kaelal, olenemata mu peast, nägemata mu pead - jätke peata inimene rahule! Kes seisab mu kaelal? Mis seisab mu kaelal. Pole vist siiski nõnda nagu öeldakse, nõnda nagu öeldakse raskemal ajal, raskemal õlul - ei, see raskus pole õlul, see on mu kaelal.¹⁶ Võibolla ongi karüatiidil õndsas näoilmega seisak, sest ega seal näo taga muud polegi kui kael - kael kannab raskust ja kannab hoonet. See seisab lihtsalt kui fassaad ja me oleme alati ta kaela jätnud märkamatuks, fassaad - see on ju mu silme ees. Vaikne sosin sosistab aegamisi, sõnad vaikselts venimas. Ja vist isegi ei sosista, vaid hoopiski sonib vabadusest ja võrdsusest.

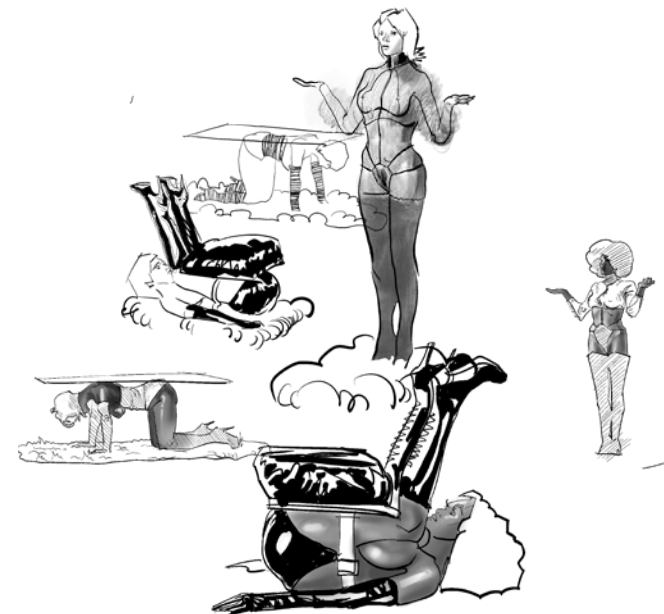
„Sina minu eest ja mina sinu eest, meie nende ja nemad meie eest.”

Ma olen sosinaga nõus. Nõus mõtlemata, ütlematagi õige on see, mis sosin sosistades sõnas. Sõnast kõlama jääb mõte, nii puhas ja hea. Mõte naisest kui kellestki, kes seisab; mõte mehest kui kellestki, kes seisab feministina sinu, minu ja meie ja teie eest.¹⁷ Seisab minu, sinu, meie, teie vanavanemate, laste, õdede-vendade sõprade eest. Kandes maja oma õlul, pole tarvilik peita oma silmi ja karju ausalt, et mõnikord on raske.

Vahekorrad meestega

Allen Jonesi furnituursete skulptuuride installatsioon „Kübaravarn, laud ja tool“ (*Hatstand, Table and Chair*, 1969/1970) koosneb kolmest mööbliobjektist- kübarahoidjast (mida võiks pidada ka kahe konksuga nagiks), lauast (kõrgusega 610mm võiks seda pidada madalaks töölaauaks) ning toolist (lounge tugitool).¹⁸ Töö kujutab kolme naissoost mannekeeni, kes kõik on sätitud teatud asenditesse, et anda edasi kuvandit harilikust mööblist. Bjarne Melgaardi *Venus over Manhattan* (2013) on tribüüt Alleni teosele. Kahe mehe tööd eristab see, et Melgaardi mööbel on mustanahaline.

Mööblil on võimas erootiline alatoon, mis skulptuuride illustreerivast rõivastusest puudutab temaatikalt ka sadomasohhistlikku BDSM fetiši kultuuri.¹⁹ Jonesi töid ümbritseb vägev poleemika, sest ühest küljest on seeria kujunenud kunstioksjonitel popkunsti kultusesemeteks ning teisest küljest pärvinud avalikkuse pahameelt misogüüsnuse margina. Objektatavat hoiakut kunstnik naiste suhtes ei oma, kuigi tema töödes on naisfiguuri

kasutamine prevaleeriv.

Skulptuurid võivad olla retrospektiivselt vaadates naiste kodustamise pihta suunatud pastišš, kujutades naissugu kui ihaluse ja omastamise objekti, millele on antud füüsiline kasutus. Ülim emantsipatsioon, vaadates ohvrina läbi rõhuja pilgu, mis võib muuta rõhumise ja rõhuja opositsiooni üleliigseks? Võibolla tõesti.

Kunsti võib pidada ühiskonna murede ja õnnede peeglik. See on olnud vähemuste ja represseeritud kõnepuldiks (kunstnik ise

ei pea tingimata sihtgruppi kuuluma) ning ekspressiivsete või lausa šokeerivate teoste näol on juhitud nii laiema avalikkuse kui riigivõimu tähelepanu probleemidele. 2013. aastal lõi norra päritolu kunstnik Bjarne Melgaard Jonesi teosest *remake*'i „Venus Manhattani kohal“ (*Venus Over Manhattan*), mille modellideks on mustanahalised naised. Nende poolpaljaste väänatud kehade BDSM stiilis kinnisidumine loob döövastava ja fetišeeritud kuvandi naisest kui toolist. Niisamuti on rõhutatud istuja võimupositsioonile istutava üle. Tean omast kogemusest, et selline roll ei ole mugav (vt Mäng II).

Postkoloniaalsest seisukohast ei ole positsioon „ärge muretsege, see on ainult kunst/tool, mitte rassism“²⁰ kaugeltki piisav. Naise keha ei tohiks käsitleda kui rekvisiiti kunstiiva väljamängimisel.²¹

Ekh peaksime võtma hoiaku, et ükskõik millise naise keha ei tohiks üldse portreerida kui rekvisiiti? Või kui sellist teost vaadata, kas siis peaksime teravalt hoidma mees, et vaatame tööd mehe? koloniseerija? või vallutaja pilgu läbi? Vaadeldes mööbliesemetest mannekeenide poose võib daami (objekti?) nimega Kübaravarn puhul märgata üles tõstetud käsi. Selline naissubjektile omane poos (vähemasti mehe kui kunstniku jaoks) toimib kui seksuaalse

16 „RBG“, Magnolia Pictures, Participant Media, CNN Films, A Storyville Films Production, 2018. Tsitaat Ruth Bader Ginsburgi poolt: „I ask no favor for my sex; all I ask of our brethren is that they take their feet off our necks.“

17 I. Ruudi, Feministlik arhitektuur. – Vikerhommik, 10. II 2019, <https://vikerraadio.err.ee/904605/vikerhommik-meelis-suld/923982?next=9%27%20%20> (vaadatud 14. V 2020): „[...] feminism ei ole tänapäevaks enam ammu vaatepunkt, mis lahterdaks inimesi ainult soopõhiselt. Ei ole nii, et on mehed ja on naised- kõik mehed on ühesuguste vajadustega, kõik naised ühesuguste vajadustega. Rohkem liigub feminism ka sinnapoole, et seista kõiki võimalike erinevate marginaliseeritud ühiskonnagruppide eest. Tegeletakse väga palju vanemate inimeste vajadustega, erivajadustega inimestega, laste õigustega.“

18 Post-War and Contemporary Art (Evening Auction), London 13 February 2013. - Christie's.com, <https://www.christies.com/lotfinder/Lot/allen-jones-b-1937-hatstand-table-5652400-details.aspx> (vaadatud 14. V 2020).

19 BDSM ehk Bondage, Discipline, Dominance, Submission ja Sadomasochism on erootiline rollimäng.

20 J. Jones, Why there's nothing racist about the 'racist chair'. – The Guardian 21. I 2014. <https://www.theguardian.com/artanddesign/jonathanjonesblog/2014/jan/21/racist-chair-bjarne-melgaard-dasha-zhukova> (vaadatud 14. V 2020).

21 H. Riaz, The 'racist chair' is not shocking but a cruel reminder of the art world's views. – The Guardian 22. I 2014. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/jan/22/racist-chair-shocking-cruel-reminder> (vaadatud 14. V 2020):

„Those who are outraged and offended at the portrayal (yet again) of black women's bodies – their bodies – as the expendable backdrop or prop to some ill-conceived artistic point are dismissed as either having misunderstood the 'art', or as being ungrateful to the artist for giving voice to their concerns. But injustice and denigration cannot be reduced simply to a piece in a gallery.“

alistumise ja füüsilise kättesaadavuse märk.²²

Michel Foucault kirjutas objektiseerivast käsitlusest oma teoses „Kliiniku sünd”.²³ Tema teosest jääb minu kõrvu helisema üks termin, mille Foucault ka ise *coin*’is (koinima kui võru murdes keppima) – *medical gaze*. Terminit võib kohata arsti- ja patsiendivahelises suhtluses, mille jooksul arst suhtub patsiendi haigustesse, kaebustesse, muredesse range meditsiinilise pilguga. Meditsiiniline pilk vaatab patsienti kui biomeetriliste andmete kogumit, muutes inimese problemaatiliste kehaosade kogumiks.²⁴ Meditsiinilise pilgu tagamaaks on arsti poolt tuleneva esmase küsimuse²⁵ akadeemiline progresseerumine. Küsimusest „Mis teil viga on?” on saanud „Kus kohast teil valus on?”²⁶

TEIE KÜSITE: „Kuid kuidas on see seotud sinu lõputööga?”

AUTOR VASTAB: „Üks hetk, las ma kohe seletan Teile.”

Ma näen meditsiinilise pilgu ja loometöö vahel teatud korrelatsiooni, mis väljendub inimkeha parameetriliste andmete kujunemisel tarbe- ja ruumikunsti allikaks. Inimkeha kui andmekogum on nii subjekt kui objekt minu erialas. Kõik, millega ma siiani tegelenud olen, on alati vankumatult seotud inimkeskse – ja isegi inimpealse²⁷ – käsitlusega. Ma loon inimesena inimesele, inimeste või iseenda jaoks (samuti ikka inimese). Meditsiiniline pilk muundub siin kontekstis loome pilguks. Koinigem, *creation gaze*.²⁸ Nii samuti nagu doktor võib muuta inimese mina dehumaniseeritud näitajate hulgaks, tehakse seda ka sisearhitektuuris/ arhitektuuris ning mitte ainult. Dehumaniseerivat ja iseärasusi maha lihviv pilk on tarbija ja tarnija vahel, ulatudes veel kaugemalegi.

Sisearhitektuur kui loomevaldkond on inimkeskne ja inim- loodud. Nii ka ürgsed ruumid, ehkki looja sisearhitektuurse tegevuse teadvustatus on teadmata. Olenemata humanistlikkusest on see eeskätt pinnapealne valdkond, mille inimkesksus põhineb ühtlustatud mudelil inimese kehast ja keha vajadustest. Vot siinkohal toon ma näiteks stereotüüpsed mõõblidimensioonid ehk nähtused, mis vastavad standarditele. Nii nagu meditsiiniline pilk, ei näe ka normatiivne loome pilk inimese minapilti. See pole oluline, oluline on see, et võimalikult paljud ja erisugused inimesed saaksid nt kirjutuslaua tooli kasutada.

Esmapilgul võib tunduda, et standardid oleks justkui demokraatlikud, kuid kas see nii ka on? Võib mõelda, et kaasavus on tõelise kaasavuse pelk vari- näidates võimalikkuse kontuure ja pinda, kuid mitte kompleksuseid, mis peituvad kõigis eneses.

Loome pilk on mõjutatud kultuurinormidest. See mõjutatus aga loob ruumialased

eraldajad sugude vahele, mis väljenduvad ruumitüpoloogiast tarbeesemeteni. Mõned näited- meeste ning naiste eraldi WC-d, naiste ja meeste erinevad ratsutamissadulad, günekoloogi protseduuritool ja inglise *drawing room*, mis tulenevat sõnast *withdraw* ehk tuba, kuhu varauusaegsed naised omi vestluseid pidama suunati. Loomepilgu hõlpsamaks levitamiseks mõeldud standardid on meditsiinilise pilgu järeltulijad. Efektiivsed ent hingetud, ümbritsevad need meid igal pool ning pahaaimamatult oleme sellele pilgule allutatud.

22 C. Duncan, Võimu esteetika moodsas erootilises kunstis, lk 109.

23 M. Foucault, The Birth of the Clinic: An Archaeology of Medical Perception. Transl. A. M. Sheridan. London: Routledge, 2003[1963].

24 B. A. Davenport, Witnessing and the medical gaze: how medical students learn to see at a free clinic for the homeless. – Medical Anthropology Quarterly. International Journal for the Analysis of Health. Vol. 14, Issue 3, 2000, lk 311.

25 Esmane küsimus, mida arst patsiendilt küsib, kui hakatakse võimalikku haiguslikku probleemi lahendama.

26 B. Davenport, Witnessing and the Medical Gaze, lk 311.

27 Inimpealse käsitluse all pean ma silmas keha pealiskaudsete ehk füüsiliste andmete kasutamist.

28 Autori poolt kasutusele võetud mõiste. Maakeeles nimme kaks sõna.

Keha ja ruum

Ehk on võimalik pääseda enese objektistamisest nii ruumis kui kehas, kasutades loomepilku strateegiliselt? Helmut Newtoni foto „Autoportree abikaasa ja modellidega“ (1981) kõneleb sellise võimalikkuse paradoksaalsusest. Loomuomase vuajeristina näitlikustab ta loomepilgu mitmepalgelise natuuri: Kõverjoonel olev Newton asetub koos paika pandud ja juhusliku subjektiga fotoareenile. Fotograafi (objektistaja) jäämine kaadrisse muudab objektistaja subjektiks²⁹. Subjektid muutuvad koos fotoga ja fotografeerija endaga subjektseteks vormideks, kehadeks pildil. Newton loob kummastava ja imeliselt argi-erootilise töö, sest foto paremasse äärde jäädvustub argine subjekt- naine, kellele vastanduvad pildi teises äärmuses asetsevad erootilised objektid, modellid.

Tagasipeegeldavalt näen seost omaenda mänguga, nimelt just kolmanda mänguga (vt lk X). Astudes foto kureerija ja päästikule vajutajana kaamera ette, murrar loome pilgu umbisikustava vihu ja loon isikliku konteksti, tuues oma enda keha koos lisandiga (istuja) objektiivi ette- näe, see olen siin mina ja vaata, mis hakkab juhtuma! Ent Loomepilgule allutatus võtab taas võimust, sest teatud mõttes tekitab istuja- ja istutavavaheline perversne dünaamika lava teistsugusele pilgule, vuajeristlikule ekshibitsionistlikule nautlejale, sinule, hea lugeja. Ning nagu Helmut Newtonigagi, päästab mind sellest situatsioonist vaid teadmine ja ülestunnistus, et tegelikult teen iseenda kui naise kulul vaid head halba nalja.³⁰ Kas keha on üldse kunagi vaba?

Kui naisel on olnud raske söövitada end kunstiajalukku maalis või skulptuuris, siis lihtsamini on käsi käinud videos, installatsioonis ja *performance*'is.³¹ Leian, et need kolm ala on suuresti suunatud kehale. Ja mitte lihtsalt kehale, vaid naise kehale. Naise keha kasutamisel feministlikus kunstis võib kohata filmikunstiski levivat võtet, kus naine kui vaatleja pole pelgalt naine kui vaatleja.³² Temast on saanud midagi sootuks muud- naine on mees, kes vaatab naist kui mees, kes oleks naine mehe jaoks naisena, naine mehena mehele, kes pole muud kui naine mehele. Mehe pilgule.

Ehk siis, kas oma keha kasutamine mängus III on feministlik? Või lähenen ma oma kehale mehena, kes identifitseerib end naisena, luues meeste naise kunsti kasutades mehe pilgule meeldivaid eufemisme oma naise kehas? Kas see on ühtlasi põhjus, miks keha on kehakunstis edumeelsem? Kas nõnda olen ma feminist või šovinist, kes, hüpates läbi mitmekordsete sõlmede, on pandud uskuma, et nii on ta vaba?

29 V. Burgin, *Perverse space*. – Sexuality and Space. Ed. B. Colomina. (Princeton Papers on Architecture.) New York: Princeton Architectural Press, 1992, lk 225.

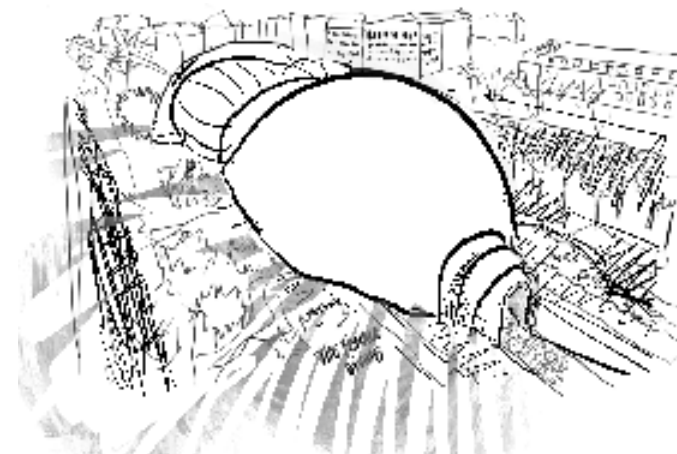
30 V. Burgin, *Perverse Space*, lk 225: „The raincoat is Newton's joke at his own expense: he exhibits himself to his wife, and to us, as a voyeur.“

31 N. Brara, „This Has Been the Greatest Creative Opportunity of My Life“: Judy Chicago on How Working With Dior Changed Her Mind About the Fashion World. – *Artnet News*, 22. 1. 2020. <https://news.artnet.com/art-world/judy-chicago-dior-couture-paris-1758699> (vaadatud 14. V 2020): „My ambitions have always been about making a contribution to art history through the most difficult vehicles, which are painting and sculpture. It's much easier to do it in other ways—you know, that's why a lot of feminist artists have chosen performance, or video, or photography. And I wanted to work on couture, on high art.“

32 M. A. Doane, *The Desire to Desire: The Woman's Film of the 1940s*. Bloomington: Indiana University Press, 1987, lk 157, tsiteeritud teostest P. White, *Female Spectator*, *Lesbian Specter: The Haunting*. – Sexuality and Space. Ed. B. Colomina. (Princeton Papers on Architecture.) New York: Princeton Architectural Press, 1992, lk 139: „The woman's sexuality, as spectator, must undergo a constant process of transformation. She must look, as if she were a man with the phallic power of the gaze, at a woman who would attract that gaze, in order to be that woman.... The convolutions involved here are analogous to those described by Julia Kristeva as „the double or triple twists of what we commonly call female homosexuality“: „I am looking, as a man would, for a woman“; or else, „I submit myself, as if I were a man who thought he was a woman, to a woman who thinks she is a man.““

Kas kehakunstis, pääsemaks iseenda objektistamise kütkeist, saab keha kasutada teisiti? Pinnast pinnani, pinnuga torgates sügavamale. Tungida sügavuti kehasse, tungida keha pinnalt süvakehasse.³³ Judy Chicago tegi Diori 2020. aasta kevadsuvisse kollektsiooni esitluse jaoks üleelusuuruse ruumilise skulptuuri „Naissoost jumalus“ (*The Female Divine*). Tegelikult võiks tõdeda, et tegu oli arhitektuurivallase loomega, mitte pelgalt visuaalse kunstiga. Chicago lõi parameetrilise, ristlõikelt sümmeetrilise paviljoni, mis oma välimiselt vormilt meenutas muna, kuid mille siseruum lasi külastajal astuda sümboolselt emakasse, naise süvakehasse.³⁴

Ehkki Chicago esines oma *Mother Goddess*'i ideega juba 1977. aastal, tuli tal oodata üle neljakümne aasta, et Christian Diori esimene naissoost loovjuht Maria Grazia Chiuri aitaks mõtte sellisel kujul materialiseerida. Võrdluseks: kui moemaja loovjuht oli Raf Simons, siis 2012. aasta sügistalvise kollektsiooni sisearhitektuurseks inspiratsiooniks oli Jeff Koonsi *Flowerpuppy*.³⁵ Kui tellijad on mehed, siis oma projekte saavad eelisjärjekorras teostada meestest loojad?³⁶

The Female Divine ehitati Auguste Rodini muuseumi tagaäeda. Nii nagu Colomina kirjutab Adolf Loosi Mülleri villast, et naise ruum on maja süvakehas, on ka Judy Chicago leidnud koha arhetüüpse matšokunstniku Rodini väljapaneku sisemuses. Naine on mehe taga. Chicago ise kirjeldab seda kui ilusat tasakaalu mehe ja naise pilgu vahel.³⁷

Chicago viljeleb kõrgete panustega kehakunsti, kuid kas naise positsioon jääb ühiskonnas ikka sarnaseks kahe sajandi taguste Pariisi kurtisaanidega? Võim, iha, raha ja keha – olid kurtisaani silmapiiril, samal ajal kui oma süda pisteti taskusse peitu.³⁸ Kurtisaanid ei olnud naistele, vaid meestele. Kurtisaanide sõprussuhted piirdusid vaid ametivendade (õdedega),

33 Autori poolt kasutusele võetud mõiste.

34 A. Cavanaugh, *Inside Judy Chicago's Monumental Goddess Sculpture for Dior*. – *New York Times* 20. 1. 2020. <https://www.nytimes.com/2020/01/20/t-magazine/dior-judy-chicago.html> (vaadatud 14. V 2020).

35 „Dior et Moi“, Frédéric Tcheng, CIM Productions, Prantsusmaa, 2014.

36 Intervjuus Eesti Rahvusringhäälingule töödeb Ingrid Ruudi, et ehkki Eestis on üleüldiselt arhitektuurirope vähem soopõhine kui mujal ning tudengite seas on mehi ja naisi enam-vähem võrdselt, siis tööturul kinnitavad paremini kanda mehed, sest tellijatest on valdav enamus meessoost ning on põhjust arvata, et mitmed suured projektid jõuavad meeste töölaual. I. Ruudi, *Feministlik arhitektuur*.

37 AFP, US artist Judy Chicago designs „The Female Divine“ set for Dior couture show. – *FashionUnited* 21. 1. 2020. <https://fashionunited.uk/news/culture/us-artist-judy-chicago-designs-the-female-divine-set-for-dior-couture-show/2020012147126> (vaadatud 14. V 2020): „In the Rodin Museum you have a male gaze and a masculinist position, behind it is a female gaze and a feminist position, and they both take up the same amount of space. It's a good example of equality.“

38 J. Richardson, *The Courtesans: The Demi-Monde in 19th Century France*. London: Phoenix Press, 2000, lk 73: (Mademoiselle Maximumi epigraaf raamatus *Les Femmes de Theatre*). „To begin with my dear“, said Alice to Lucie, „do you have a heart?“, „I think so“, answered Lucie innocently: „So much the worse for you“, Alice went on. „If you have one wrap it up in your handkerchief and put it in your pocket. The heart, you know, is an extra you must dispense with if you're going to be happy in this world...“

sest teised oma soo esindajad tõrjusid neid. Mehe pilku otsides olid nad oma keha tõttu nii vangistatud kui vabad. Kas naine oma pealispinnalist keha kasutades suudab pöördvõrdelisuse seisundist kunagi pääseda, või jääb ta alatiseks kinni – viibides kogeja pilgust nähtuna arvatavas vabaduses – meessoos silma piirile?

Aga kehakunst kujutavas kunstis? Või siis kehakunst kujutavas kunstis kujutamas ruumi samaaegselt ise olles ruumi seinal? Kuidas jääb kehaga sellisel juhul? Judith Neeli teoses „Nimeta (Judith Neel ja John Rothschild vannitoas)“, on näidanud, et kujutavas kunstis keha kui kunsti portreeterides saab seda teha romantiseerimata kujul, näidates mida tähendab seksuaalne armastus naise jaoks³⁹.

Triptühhon ruumi seinal: femina, masculina, androgüüna

Kahest sissepääsust valin ühe, mis juhatab mind punasesse ruumi. Minu ees lasub altar, see ei avane- see juba on avatud. Triptühh ruumi sees- altar ja kaks sissepääsu. Triptühh soolisusele- androgüüna ja femina, masculina.

Femina, ma seisan su ees ja tunnen iseend. Masculina, ma seisan su ees ja tunnen iseend. Androgüüna, ma seisan su ees ja tunnen iseend. Femina, masculina ja androgüüna on põimunud üheks ja veel rohkemaks. Siiski saab neid vaadata ainiti, kolmeti. Heites kõrvale ainsuse paljastub mitmuse võlu ja valu ning samuti ka tagurpidi tehes. Siin ma ei räägi mehest, naisest ja ristsugutisest. Siin ma räägin loomumadustest, hingelistest, psühholoogilistest loomumadustest.

Soolisuse rõhutamine. Kes olen mina kui naine, kui seterotüübid on unustatud tüübid ja nende korrutamine, ülekirjutamine ja ümberkirjutamine enam kasu ei too? Kes on stereotüüpne naine või stereotüüpne mees kui tüübistamine enam teemaks ei ole? Kui stereotüüp on muutunud stereo- nähtuseks, täiesti stereofooniliseks⁴⁰ nähtuseks. Jah, need tüübid tulevad kahelt poolt - mees- ja naispoolt - sellegipoolest on selge, et nende heli või suund enam ei käi kaheliti. Need helitüübid liiguvad vaheliti mööda ääri-veeri, keskelt läbi ülesse ja siis otse alla või ringiga alla või ringiga ükskõik kuhu. Kuidas ma möödun stereotüübist, kui see tüüp osutub sool põhineva ruumianalüüsi põhitüübiks?

Mis saab, kui ma unustan ära, et ma olen naine ja see seal on mees? Ma saan olla naine ennast naisena identifitseerimata. Minus on nii meest kui naist kui segu neist mõlemast. Aga oota, oota! Kuidas minus saab olla nii meest kui naist, kui need omadused on ~~ju ka~~ ainult üldistused, no ainult statistika? A no vot näe, mehed nad tavaliselt on sellised ja no näed naised, nad tavaliselt on sellised.

Kas on üldse vaja olla naine või mees? Ehk piisab ainult sellest, et olen mina. Keeruline on mõista iseenda puhul, mis siis ikkagi on konstrueeritud ümbritseva poolt ja mis on kaasa antud. Ma analüüsin ennast ümbritsevat, ruumi minu ümber läbi oma keha. See on kaasa antud. Ma analüüsin ruumi läbi oma mõistuse. See on kaasa antud ja konstrueeritud. Nii nagu on soolisuses paradokse ja anomaaliaid, väljenduvad need samuti minus eneses. Vahetevahel leiab suure plaani vaadates lähedale. Mina koosneb mehest ja naisest, mehelikkusest ja naiselikkusest. Ma olen õppinud mehelikus akadeemilises keskkonnas naisena.⁴¹ Ma olen naisena haritud akadeemiliseks androgüünseks isikuks.

Kui palju ma veedan maskuliinses keskkonnas? Päril palju.

Ma tean, ma olen isegi selliseks maskuliinseks muutunud. Ma ei tee kodus tööd, praktiliselt mitte kunagi. Ma ei tee isegi kodus süüa, praktiliselt mitte kunagi. Ma ei ole kammitsetud feminiinse ruumitüpoloogia poolt.⁴² Ma olen andunud maskuliinsele. Ma olen maskuliinne. Ma olen mees. Mees mehelikkus ruumis. Naine kui mees mehelikkus ruumis.

Ma saan vaba olla ainult siin. See on mu viimane hüüd, mu viimane vaikiv vabadus, võetud küll masculina haardesse, kuid.. kuid ma olen siin vaba. Ma olen naine maskuliinses keskkonnas. Minu vabadus on akadeemias. Femina, ma tulen varsti ja äkki leidub võimalus eneseteostuseks sinu soojas embuses.

Kunst on vaba vaid bordellis ja mina on vaba vaid ülikoolis. Tere elu, siin ma olen. Tere, Mariann, siin olen mina ja kõik, mis minus sinule on oluline, on vasturääkiv.

39 K. Kivimaa, Iha ikonograafia: teised vaatepunktid. Loeng näitusel „Müstika ja Eros“, Tartu Kunstimuuseum, Tartu, 28. XI 2019.

40 Stereofoonia- heli edastamine mitme (hrl. kahe) iseseisva kanal kaudu. Kahe-, mitmekanalline stereofoonia. Eesti keele seletav sõnaraamat, 2009. Eesti Keele instituut, <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=stereofoonia&F=M> (vaadatud 15. V 2020).

41 M. Karro-Kalberg, Kellel on õigus linnaruumile: „Arhitektuuris ja arhitektuuriõppes on palju traditsioonilist maskuliinsust toetavaid konventsioone.“

42 I. Ruudi, Feministlik arhitektuur: „Mees tuleb koju puhkama, aga naise jaoks jätkub töö ka kodus.“

Mängitud mängud

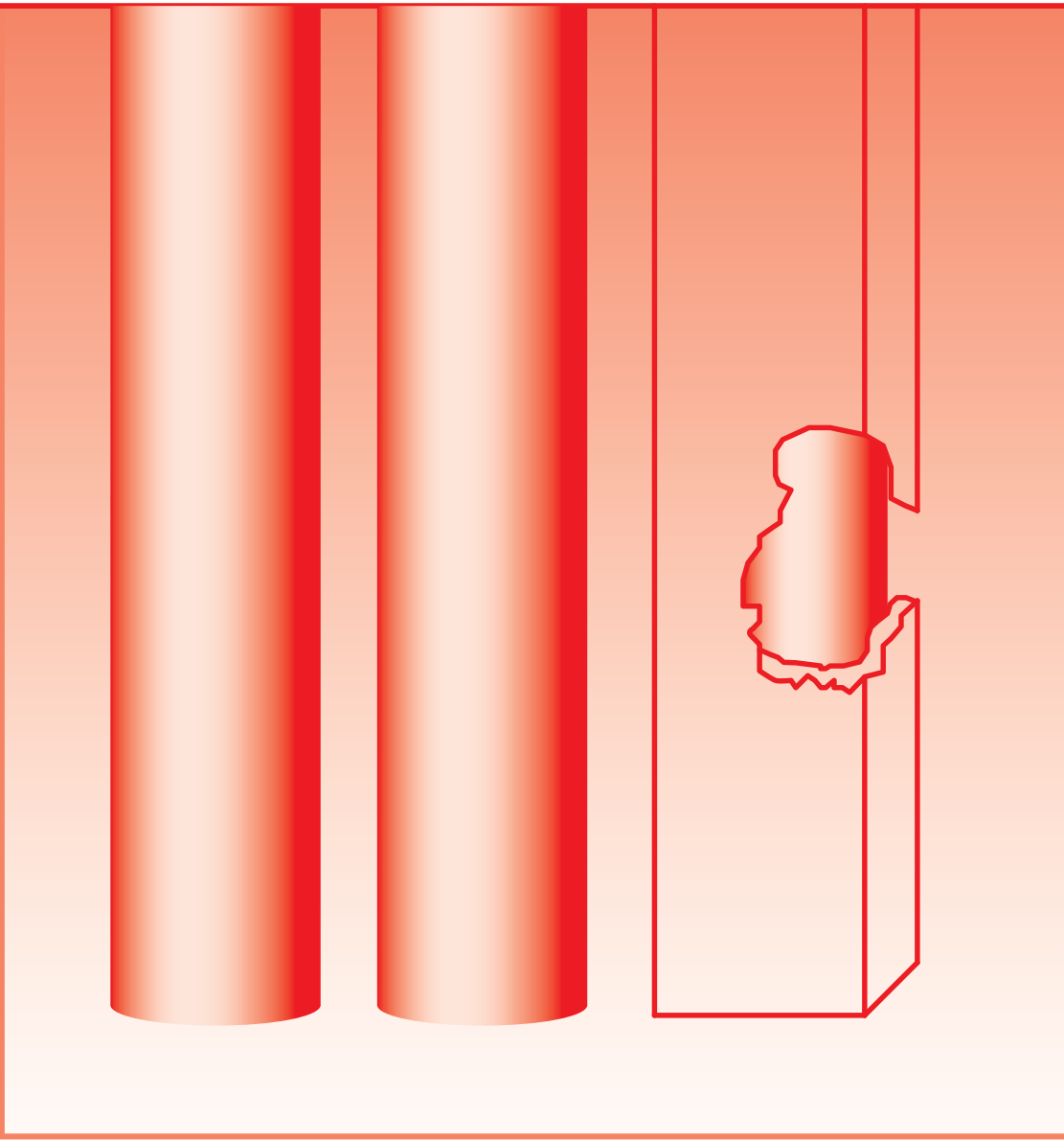
Ma olen mänginud nii mõnegi mängu. Mänginud kõige rohkem iseendaga: iseendaga isekesi mängides mõtetega ja siis mänginud mõtted mateeriaks ja materia maketiks. Võibolla ongi nii, et mõni mäng on tehniliselt loodud vigaseks, seda võib süüdistada vaid mänguri oskamatuses pihta. Mäng on vaikimise hääletu karje, mis vormib end materjalis.

Kui olen aus, siis on mäng vaid paberil formuleeritud mingisugusesse „olemusse“. Kui olen aus, siis minu käte vahel on mäng midagi muud, olemus kirjeldamatult olematu. No lugu ongi ju selline, et ma lihtsalt mängin! Mängin mõtetega, joonega, pinnaga, vormiga. Veel enamgi mängin iseenda tajudega, käeliste ja mõtteliste ajudega. Ma mängin mõnikord igavikuliselt, ent järgmine hetk on mäng mu käte vahel surnud. Ja ma näen ainult riismeid sellest heledast kumast, mis mind edasi viis.

Jah, unustasin öelda - on ka aegu mu ajas ja elus, kus ma ei mängi. Mänguta ajad mööduvad... või kas ikka mööduvad? Sest kui on tegemist möödumisega, siis miks see kunagi ei lõppe, või ongi möödumine üks pikk lõpmatus, vangistatus? Ma tean ju küll kuidas uuesti mängima hakata, aga mõnikord on see nii raske. Ma tean ju küll, kuidas töökotta minna ja võtta kätte tööriist, aga mõnikord on see nii raske. Mõnikord, see kummastab mind ennastki kui väga ma suudan iseennast mänguga petta. Tegelikult ka sind.

Mõnikord ma otsin mängides abi, aga hästi vaikselt ära näita välja, et sul on raske tööta tööta täiega lase töökojas veel tassi see pruss saepingile lõika see pruss tükki lõika kümneid tükke, viimati 18 ja siis 6 tükki proovi kõik need tükid korruga või maksimaalselt kahe ringiga viia hõõvelpingi juurde hõõvelda hõõvelda keri käised rohkem ülesse ole vapper ole tugev mul on raske aga töö peab tehtud saama

Mul on raske, aga ma ei saa ju lasta kellelgi teisel seda enda eest ära teha. Või kas saan – ei, tegelikult ju saaksin küll! Ahjaa, õigus mul ju pole raha. Hakka uuesti hõõveldama, kümme tükki on veel jäänud, pole hullu, saan hakkama! asetan kõik tükid hõõvelmasina peale korrustena, ridadena, tükkidest moodustub sein, pane masina kõrgus paika, lülitil üks pööre - masin hakkab urisema, teine pööre - masina õhutõmbe klapp tuleb lahti, kolmas pööre - viimane mootor hakkab tööle, paaride kaupa lased tükid sealt läbi: üks paar, teine paar, kolmas paar ja nii need lähevad edasi, seniks kuni on aeg pikkupidi kolmest rühmades need läbi lasta – üks kolmik, kaks kolmik, kolm kolmik ja nii need lähevad edasi, otsin puiduliimi, toon pitskruvid teisest ruumist, säti prussid sobituma, ühtepidi lõiked kokku, teistpidi lõiked kokku, võta roheline marker – nummerda, hakka liimima, üks teise otsa, kolmas teise otsa, pitskruvide pingutamine, pekki kõik nihkuvad paigast, pitskruvi teistpidi kinni hoidma, olgu, jääb nii paar milli siia-sinna, ma luban

sellel juhtuda, sest ma ei jaksa ega viitsi kõike kontrollida, toorik on valmis, aseta toorik treipingi vahele, hakka treima, kiirus ja kandilised nurgad löövad peitlit vastu tagasi, ole tugev, hoia veel tugevamini peitlit vastu.

I Tekk

Minu peas hakkas end lahti nõõrima mälestus millestki, mida olin vist aasta tagasi lugenud.⁴³ Mälestus mehe ja naise valu tundmise erinevusest- füsioloogiliselt ja psühholoogiliselt. Vist oli säääl kirjutatud nõnda, et naistel on närvireseptorid nahapinnale lähemal ning meestel kaugemal. See pole küll täieõiguslikult kinnitatud ning ei maksa unustada ka valu sotsiaalset ülesehitust - isegi kui mees ning naine tunnevad sama palju valu, väljendab mees seda vastumeelsemalt kui naine.

Lühidalt võib selle põhjal öelda justkui seda, et mehed kannatavad valu paremini kui naised. Siis ma punusin kuivanud kuuse okstest teki. Teki punumine oli minule kui käeliselt ebapädevale indiviidile parajalt valulik ja nauditav ettevõtmine. Üks oks, kaks oksa, kolm oksa. Väikese saega puude kallal nüsides, oodates inspiratsiooni. Mida ma nende oksadega teen? Ma loodan, et keegi ei pahanda, et ma neid siit puu küljest nüsin? Ja kui pahandab, mis siis, eksole. Kah asi. Aga tegelikult ei tahaks ikka kellelegi silma jääda. Ai! torkavad.

Nii nagu Philomela saatis oma õele sõnumi enda vägistamisest kangasse kootult,⁴⁴ saadan mina teele oma loo, silmadega loetava hääletu loo, vaikiva teadmise kuuseokstest tekis. Kui ühe lugu on mehepoolsest väärkasutamisest tingitud, on teine lugu mehele kasutamiseks suunatud. Mõlemad vaikivad, valusad ja mõistetavad ainult kahe vahel. Oma sõrmedega lõin ma punutise, mille sõnad ei ole verbaalsed vaid materiaalsed.

Teki mõõtmised olid umbes 200cm x 90cm. Kuuseokste ristumiskohad olid kinnitatud punase kalastustamiiliga, kasutades umbsõlme. Teki jaoks kulus umbes 40 oksa. Vt. peatükk Visuaalne arhiiv, lk 52.

II Tapp

Nagu öeldud, *the male slides into the female*.⁴⁵ Mees libiseb naisesse. Mees libiseb naisesse. Libises minu mõtetesse; tapp libises minu mõtetesse või oli see siiski see lause? Jah, see oli see lause. Olles eksinud, nii nagu alati mul tavaks on olla, oli minule otsuseks luua edasiarendus traditsioonilisest tapist. Kui kummaline mõelda, et miskit nii pehmet saab alguse millestki nii kõvast. Miskit kõva, miskit pehmet. *The male slides into the female*.

43 Sex Differences in Human Physiology, viimati täiendatud 28. IV 2020. – Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Sex_differences_in_human_physiology#Sensory_systems (vaadatud 15. V 2020).

44 J. Bloomer, D'Or - Sexuality and Space, lk 173. Vanakreeka mütoloogilise printsessi Philomela kohta vt nt: Prokne ja Philomela, viimati täiendatud 9. III 2013. – Vikipeedia, https://et.wikipedia.org/wiki/Prokne_ja_Philomela (vaadatud 15. V 2020).

45 T. Sumiyoshi, G. Matsui, Wood Joints in Classical Japanese Architecture, lk 3.

Naisosa heldelt hoiab meesosa enda kahe poole vahel, need pooled vaatavad sisse. Meesosa on poolenisti suletud, poolenisti avatud. Meesosa on siin ja seal, andmaks justkui võimaluse tol lahkuda, kuid seda vaid näiliselt. Kuid ehk võib mõista seda ka meesosa alalises vabaduses olla nii siin kui seal, samal ajal kui naisosa on pühendunud vaid meesosale? Kuid ka-seegi võib olla näiline.

Hanekaela tapi mõõtmised on 50cm x 10cm x 1400cm. Valmistatud männipuidust prussidest. Naisosa lakitud üle puidulakiga (kõrgläige) ning meesosa õrnalt peitsitud (*whitewashing*). Autoritapp⁴⁶ koosneb kahest silindrist, mille üks ots on planaarne ning teine kumer. Suurema silindri mõõtmised on r=30cm x 40cm; väiksema silindri mõõtmised r=10cm x 60cm. Naisosa on männipuit, peitsitud *whitewashing* tehnikas ning meesosa on naturaalne, viimistlemata männipuit. Vt. peatükk Visuaalne Arhiiv, lk 54.

III Taburet

Mäng nimega taburet oli ajendatud eelpool kirjeldatud Allen Jonesi ja Bjarne Melgaardi teostest, millest minu jaoks kõige intrigeerivam (või isegi öelda, et kurjakuulutavaim) oli just tugitool. Kui luua tähendab valitseda,⁴⁷ siis Jones ja Melgaard määrasid oma kolmele naisele orjatarit saatuse. Tahtsin maitsta seda saatust ning asetusin domineeritava kehasse. Ma polegi enam keha, võibolla ainult tool, või tugitool või taburet. Ma polegi enam olukorra valitseja, kuigi sama ajal siiski olen.

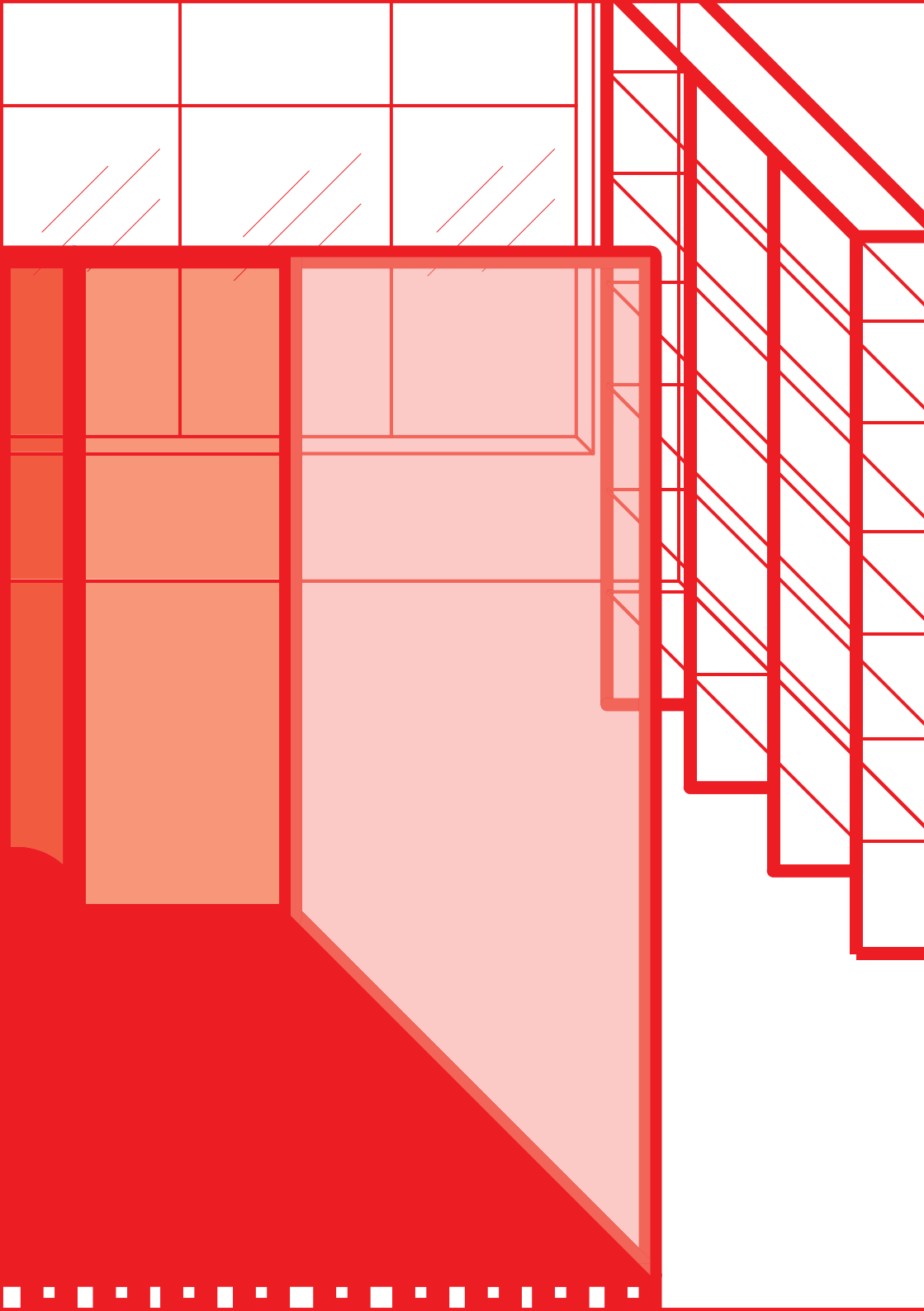
Inimene kui isteobjekt. Teen sellest edasiarenduse- naine kui istemööbel. Millistes, tol hetkel välja mõeldud asendites on võimalik kasutada naiskeha kui istemööblit? Naiskeha (minu keha) kui istemööbel ei olnud väga pehme, ega ka väga tugev. Iste kippus läbi vajuma, vähemalt nii selgus tagasisidest, mis tuli istujalt eneselt kui ka istemööblilt endalt. Kui naine on istemööbel, kas see tähendab istujale alistumist? Või pole vallutamine istumise juures sootukski oluline?

Tabureti eeltööks oli kehatooli katsetamine läbi minu enda keha. Seal edasi liikus kehatooll mööbli skaalasse. Kehatoolist sai puidust taburet. Minu tagumikujäljend puidus, negatiiv võetud positiivist, istu minu sisse või istu minu peale, aga pigem ikka sisse, sinu positiiv istub minu negatiivi. Ma valitsen seda objekti, ma valitsen istujat olles ise olematult istutav.

Mõlemad taburetid on valmistatud tiseripuidust (ristlõikes 5cm x 10cm). Puidutükid on lõigatud mõõtu ning omavahel kokku liimitud. Väiksema tabureti puhul jälgisin puidusüü jooksu ning kombineerisin peegelpildis. Kõrgema tabureti puhul kasutasin intuiitiivset vabatehnikat. Kõrgem taburet r=35cm x 50cm, väiksem taburet r=35cm x 30cm. Mõlema viimistlus on naturaalne puit. Kõrgem taburet on täielikult liimpuit ning väiksem taburet seest õõnes. Vt. peatükk Visuaalne arhiiv, lk 56.

46 Autori poolt kasutusele võetud mõiste.

47 C. Duncan, Võimu esteetika moodas erootilises kunstis, lk 107.

Lõppmäng

Kuues mäng on mängude lõpp, lõppmäng, mäng läbi. Mängud said kõik kokku ühes toas, ühes ruumis, suure mängu sees väiksed mängud. Ega nad seal enam ei mängi, ei mängi. Nad lihtsalt seisavad.

Mäng pole kogu aeg olnud nii käeline, nagu ma muljeks jätanud olen. See mäng aga-sai hoopiski alguse unenäost. Unenäost, mis omakorda leidis kinnituse elunäos. Ja kui veel täpsemaks minna, siis leidis see kinnitust juhendaja näol. Nägin unes väikest ruumi, väikest paviljoni, kus mu eelnev töö oli sätitud nii ja sätitud naa.

Unenäos see polnud päris nii, nagu tuli paviljon siin. Aga siiski, unelmahõngulisest vinest selginenud ruum kannab minu hinges midagi palju õrnamat kui lihtsalt ruum. See on ruum, mis hoiab koos mõttelist tappi. Mitte millegi teadja mehe ja teadja vahelist suhet, üks teise sisse libisenuna, üksteisele toeks. Lõppmäng kui paviljon, paviljon kui mängude ema, ema mängudele kui minu tuba, astu minu tuppa, viie mängu keskele, kuuenda mängu sisse.

Minu viimaseks mänguks on mängude kogum. Kõik mängud kogutud kokku ühte ruumi. Ühe katuse alla, ühe seina taha.

Viimases mängus kohtuvad naine ja mees ruumis. Kokkumäng on orkestreeritud minu poolt. Ometigi ju võiks nendest mängudest mõelda kui etüüdidest, mis panevad põhja ühele heliteosele. Või siis ruumiteosele.

Ruumis kohtuvad mees ja naine. Nad näitavad ennast, eksponeerivad. See on *showroom*. Püüavad pilku ja pilgutavad silma. Naine taga ja mees ees. Ma vist ise panin ka korra need normatiivi- jalanõud jalga ja kippusin sammuma. Sest juhtus nii, et mees on terasleht ja naine... naine on tekstiil! Selles on ju midagi kelmikat. Või et isegi kelmikalt koledat, selline koletu naer! Mees on tugev ja naine on pehme ja üks seisab üksi ja teine haarab empaatiahõlma.

Mees ja Naine ja tegelikult keegi veel. Keegi kolmas. See kolmas siseneb ruumi materjali näol. Ning sama teevad mees ja naine. Kolmas keegi on seesamune, keda oleme kohanud kõigi eelneva kolme mängu puhul. See sama nii ja naa materjal, võtad siit, võtad sealt, ühte moodi – teistmoodi. See on puit. Puit kui androgüüna, vaikne vaikija, kuid tugev kandja. Hoidmas koos üht poolt teisega. Olles naiseks mehes ja meheks naises. Toetades mehelikkust, võtab androgüüna tagasihoidliku poosi, ainult külgedelt natuke. Toetades naiselikkust, laseb ta end katta üleni, ta ei karda alandlikku tooni.

Astu sisse punasesse ruumi, punasesse emotsiooni. Drapeeritud tekstiil heitmas end üle androgüüna, jõudes peaaegu välja punase vaibani. Showroomis oleme jõudnud süvitsi mängude ruumi. Showroom küll eksponeerib ja paljastab kuid ka kannab ja peidab. On süvakeha aga lingvistiliselt ehk isegi pealiskeha. Jõudnud viimasesse ruumi, viimase sammuni, sammude läbi lõpu või isegi hõljudes või kulgedes, möödu kangast libisedes.

Ruumi sisenedes näeme paviljoni kolme alget, võimalusi, kui see poleks selline, nagu see on praegu. Need seisavad postamentidel ja nende kohalt on kangas kergitatud neid paljastama. Kangale on trükitud magistritöö visuaalne assamblee, paremik planšettide näol.

Altariks on tappide ekspositsioon, mille ees on taburet. Istu või ära istu. Pöörates pilgu pörandale on jalge all punane vaip. Soovituslik, mitte kohustuslik trajektoor. Altarist eemaldudes sirgub masculina oma täies hiilguses. Vaatame hetkeks sõlme androgüüna ja maskuliina vahel ja siis edasi. Taburetid ootavad – istu minu sisse – ja vaata iseennast või vaata mind või vaata meest või naist või teda või toda või.

Femina istub masculina taga, sina ka. Aga see juba oleneb sellest, kus poolt sa vaatad. Vt. peatükk Visuaalne arhiiv, lk 60.

Astu minu uude tuppa

Tule tule, ära pelga ma kutsun sind oma
Ruumi
Ja kui sa ennem pole käinud siis ütlen vaid nii
Ennem oli tuba naa
Ja nüüd on tuba nii

Kui palju muutus nii vähese jooksul,
Jooksul enesest, jooksik enesel
Kui kõik lõpuks läbi sai
Ma ei tea kuhu kõik mu tugevus jäi
Ma jõudsin oma tuppa
Tuppa kuhu tahan jõuda ja
Kus kohast ei taha
Lahkuda.

Ruum mis aitas mõista,
Luua
Ja loobuda.

Kokkuvõte

Las ma juhatan su välja oma toast. Sa oled siin olnud juba mõnda aega ja mõndagi aega kulutanud aega, pununud kulutades seda minu toas, minuga koos, endaga koos. Koos iseendaga siit sa lahkud, võttes kaasa mitte millegi teadja mehe ja teadjaks saanud enda. Mina veel ei tule, mine sa ees. Kuidas lõppes naine ruumis? Ei lõppenudki, naine on ruumis siiani ja mitte vaid ruumis, vaid siseruumis ja linnaruumis ja mõtteruumis ja avalikus ruumis ja minu ruumis ja sinu ruumis ja väliruumis ja isiklikus ruumis ja kirjaruumis ja käe ruumis ja ja ja _____.

Käisin läbi töö iseendast ja mõnedest teistest inimestest, peegeldades isennast neile ja lastes nende palel helkida minu enda laubal.

Kolmest sammust astusin viimase, mille praegu viimaseks ka loen. Minu üks elujärk saab kinnistatud koos alguse lõppemisega. Siirderiituse traditsioon talitunud. Akadeemiline töö lõpetatud. Kõige tihedamini esinevateks etendusteks on magistritöös ruum, sugu ja keha ning nende kolme omavahelised lõimumised ja põimumised. Minu töö algas minust enesest ning jõudis sinna ka tagasi. Kolmes sammus astusin iseendast teooriasse, teoriast materjali ja tagasi koju. Minu positsioon kui sisearhitekt (väike arhitekt), oli luua ja mõista, mitte võtta ega jätta. Sisearhitektina nägin ma soolisi füüsilise detaile väiksel, metafoore aga suuremalt.

Magistritöö selgitas keha-, soo- ja ruumivahelisi konnotatsioone. Soolised sterotüübid, nähtused ja normatiivid ruumis liiguvad mööda tooli, tappi, seina ja tala ning ühest küljest need eksisteerivad, kuid teisest küljest mitte. Küllap see oleneb vaatajast. Küllap see oleneb talitusest. Sugu ruumis on ka-keeleline, omistatud sõnade kaudu objektidele, andes neile soolisuse, olenemata sellest, kas see neis esineb või ei. Kolme naisfiguurist mööblieseme, Judy Chicago templi ja Michel Foucault raviajaloo abil koban ma teel kehani ruumis. Täpsemalt just naise kehani ruumis, keha kuvandini. Toetudes eelnevalt kirjutatule on keha kuvand (naise keha) ühest küljest aksepteeritud ja teisest küljest tõrjutud. Ruumitüpoloogias jääb naine mehe taha, mehe sisse.

Mäng on kollektsioon realiseeritud objektidest minu lõputöö vältel. Ainsaks erandiks on lõppmäng. Mäng on ideede ja narratiivide töötlemine tekstis, mõttes, uurimuses. Need omakorda jõuavad läbi käe ja materjali ruumi objektide näol. Esimeses mängus punusin ma kuuseokstest teki. See tekk on suunatud kasutamiseks meestele (vt peatükk I Tekk). Teine mäng on traditsiooni ja analoog-uuenduse etüüd. Harilik hanekaelatapp kohtub autoritapiga, kohtuvad mees- ja naisosa (vt peatükk II Tapp). Kolmas mäng on kollektsioon kahest taburetist. Taburetid, mille istumispind on vormitud minu enda istmiku järgi (vt peatükk III Mäng).

Tingituna TASE 2020 näituse kolimisest kevadsemestri kaitsmiste järgselt veebi, kolib sinna ka lõppmäng ehk paviljon. Füüsilise ruumi asemel tõstan ruumi ümber virtuaalsesse animeeritud ruumi. Ühest küll virtuaalne, teisest küljest ka käeline, sest ruum on sündinud läbi käelise mängu, läbi käelise joonistamise. Animatsioonis kohtuvad lõppmängu abstraktsed ja reaalsed ilmingud. Animatsioon juhatab vaataja jalutades läbi lõppmängu.

Jalutuskäik kaldub mõnel hetkel paviljonist kõrvale, ning juhatab tagasi töö ideeliste sugemeteni. Animatsioonis põimub võimalikkus ja võimatus.. Animatsiooni paviljonist käsitlen ma kui ruumimaketti. Selle debüüt on kaitsmisel.

Kuulates oma magistritöö kulgu ja iseennast, pean tunnistama, et mida rohkem ma tööga edasi liikusin, seda rohkem ilmnes tahke, mida veel tahan uurida. Kui magistritöö alguses toodi näitlikustamiseks töö protsessi kitsenev-laienev-kitsenev diagramm, siis lisaksin sinna lõppi veel omakorda -laienev. Ma olen ümbritsetud soolisest ruumist, vaatamata sellele, et erialaselt on see kõigile ja kõigiti kogetav. Perspektiiv ei muutu isiklikust umbisikuliseks, vaid soolist mõtestades ja mõistes ei saa minu kui soolise isiku perspektiiv soolise ruumi/objekti suhtes kunagi sooneutraalseks.

Minu üheks sihiks lõputöö juures oli leida oma puudutus ruumis, oma käeline käik vabaduses või piiratud vabaduses. Kui alul kirjutasin, et võibolla ma ei tahagi ruumist midagi võtta või jätta, ainult mõelda ja mõtestada, siis nüüd mõistan, et võin seda kõike teha, kui lõpptulemus mind puudutab. Kui lõpptulemus on lummus, loomelummus, ruumilummus, ruumiluule, ruumipoeesia.

Summary

Gender in Space: Normatives and Phenomena through the Gaze of an Interior Architect.

Supervisors - Jüri Kermik, Gregor Taul
Consultant - Andrea Tamm

My masters thesis is divided into three stages across three parallel worlds which surround and encompass me. The three stages could be seen as a rite of passage, described by me as steps I am taking. The steps go as follows –

First step. I have arrived at an academic end, to be more precise to a pre-end. Bachelor's degree being finished and master's thesis project only just starting. I am an interior architect but at the same time not quite yet. I am surrounded by space. A space used by both men and women.

Second step. With the second step I am in the middle of my academic career, one step closer to becoming a certified IA. I have a sense of what I want in my approach on space and spatial design.

Third step. The third and final step marks the end of my search for a topic of interest and alongside the end of an era, of an initiation which I have completed. The learning from a master, as an apprentice into shedding the skin of an apprentice and becoming a master, a graduate myself.

Through an ordinary sight such as two wash basins in a single bathroom the my thesis started to unravel itself. Two washbasins for a unit, for him and for her. Why such disparity in such a simple space? Is it easier to wash one's teeth separately? From that moment onward I started acknowledging space as something that also bears a gender, but commonly remains hidden. Whence, my master's thesis examines the stereotypes on which gender in space relies upon and how the male/female body is implemented in space. I analyse these sights using the gaze of an interior architect, as well as my own female gaze.

My theoretical part consists of an inner monologue, a theoretical analysis and a reflection. The inner monologue is essentially the beginning of the textual phase of my work. Reflections and thoughts of myself in a room, in space. Reflections on how the spatial typology of a building becomes gendered - the peripheral masculine part of the building working its way towards the internal femininity (B. Colomina). Inner monologue eventually develops into a logbook of specific ideas which in turn transforms into an analysis of artistic and architectural phenomena concerning gendered space and body in space.

From the example of building-carrying caryatids and atlantes, it becomes evident that representations of gendered bodies surround us unnoticed. A body cut from stone is often an objectified element left unseen. A contradiction lies in the objectification as the scale of the body is downsized along with its function. For example, Allen Jones and Bjarne

Melgaard have created sculptures in which the female body becomes furniture. Both men created a set of three female furniture pieces consisting of a hat-stand, a table and a chair. But these furniture objects can not be used for their namely purpose. This is because the body represents much more than just a visual framework - it signifies a whole gender. Men sitting on women.

These objects have been made using what I call a creative gaze. A gaze in which the subject's persona is deconstructed and thrown away in the creative process. Leaving behind only a function, a visual, an object. The creative gaze works similarly in terms of standards and standardisation. Creative gaze relies upon the surface.

Yet, there is an alternative way of using the body. Judy Chicago's installation for Dior S20 uses the body not as a mere visual, but as 'profound-body'. Therefore, Chicago can convey the presence of the subjects from which the work was drawn. Her pavilion or temple derives from the female womb. This is a return to the place where one once came from. For the artist, it is a project which took more than 40 to realise. Situated in the garden of the Rodin museum in Paris, *The Female Divine* is also situated behind a man.

The term game, in my thesis, refers to an act of conceiving an idea and making it by hand. I take an idea, a sentence perhaps, from my thesis and by physical labour turn it into a 'real' object. My master's thesis presents four games, of which three were realised in 1:1 scale. From writing to thought, from thought to material, from material to an object. The games are as follows:

I Blanket - The first game was a hand "knitted" blanket. Made from the branches of a dried spruce the blanket was prickly and made to be used by a man. Why a man? The idea behind the spruce blanket was from an article (Wikipedia) where it was told that men can tolerate pain more than women. A prickly painful blanket for a resilient man. The first game was a little joke on the supposed nature of pain tolerance.

II Joint - Inspired by the sentence "The male slides into the female" I made two joints. One a classic gooseneck joint and the second one a redesigned joint. The redesigned joint is an author's joint, comprised of a male and a female where a cylinder slides into another cylinder. The female cylinder welcoming the male with open arms, a sector of the female has been cut. Inside the sector radial cuts have been made to lock the male in place.

III Stool - The three women of Allen and Melgaard persuaded me to try out the role of a furniture object - the role of a chair. To step from the position of having control to being controlled. I presented myself as a chair on which only one person had the chance to have a seat. From the experience of being a chair I created two stools. Top of the stools is the negative geometry of my bottom. By creating an object chair from myself I allowed others to feel what it is like to sit on/in me.

Finale - For the grand finale, the game of all games a room, a showroom was drawn. A room where all of the other games come to gether, to show themselves. To exhibit themselves. The final showroom acts as a place where genders also come together- the female, the male and the androgynous. The genders meet as materials. Metal sheet as the male, draping textile as the female and timber to represent androgyny.

The female geometry is hold and cherisihing its interior, whereas the male geometry holds its own (almost) and stands aside. The male and the female are somewhat like puns on gender stereotyping . Androgynous timber is there to support both genders - to create a balance and offer its helping hand. In the case of textile allowing it to wrap around itself. In the case of metal sheet giving it structural support only where its needed.

The showroom allows on to step through all of the steps. At once being dazed by the seethorough organza, then met by the starkness of the metalsheet. Between the timber construction, the textile and metal, all of the previous games are taking place.

To guide one through the showroom a red carpet has been laid down. Unraveling its ways just like the thesis itself- linear at once, curving, expanding, then contracting, becoming linear again. The red carpet sets a trajectory as an example, but it is not mandatory.

In the case of the showroom, there too the female is behind the male. But actually that depends from which end one is looking.

Lektüür

AFP, US artist Judy Chicago designs „The Female Divine“ set for Dior couture show. – FashionUnited 21. I 2020. <https://fashionunited.uk/news/culture/us-artist-judy-chicago-designs-the-female-divine-set-for-dior-couture-show/2020012147126> (vaadatud 14. V 2020).

„Dior et Moi”, Frédéric Tcheng, CIM Productions, Prantsusmaa, 2014.

J. Bloomer, D’Or. – Sexuality and Space. Ed. B. Colomina. (Princeton Papers on Architecture.) New York: Princeton Architectural Press, 1992, lk. 163–184.

N. Brara, 'This Has Been the Greatest Creative Opportunity of My Life': Judy Chicago on How Working With Dior Changed Her Mind About the Fashion World. – Artnet News, 22. I 2020. <https://news.artnet.com/art-world/judy-chicago-dior-couture-paris-1758699> (vaadatud 14. V 2020).

V. Burgin, Perverse space. – Sexuality and Space. Ed. B. Colomina. (Princeton Papers on Architecture.) New York: Princeton Architectural Press, 1992, lk. 219–240.

A. Cavanaugh, Inside Judy Chicago’s Monumental Goddess Sculpture for Dior. – New York Times 20. I 2020. <https://www.nytimes.com/2020/01/20/t-magazine/dior-judy-chicago.html> (vaadatud 14. V 2020).

B. Colomina, The Split Wall: Domestic voyeurism. – Sexuality and Space. Ed. B. Colomina. (Princeton Papers on Architecture.) New York: Princeton Architectural Press, 1992, lk. 73–130.

B. Colomina, The Century Of the Bed. – The Century Of the Bed. Ed. ARGE curated by_vienna. Vienna: Verlag für moderne Kunst, 2014, lk. 18–23.

B. A. Davenport, Witnessing and the medical gaze: how medical students learn to see at a free clinic for the homeless. – Medical Anthropology Quarterly. International Journal for the Analysis of Health. Vol. 14, Issue 3, 2000, lk. 310–327.

M. A. Doane, The Desire to Desire: The Woman’s Film of the 1940s. Bloomington: Indiana University Press, 1987, lk 157.

C. Duncan, Võimu esteetika moodsas erootilises kunstis. – [The Aesthetics of Power in Modern Erotic Art 1977] Tõlk. S. Ringmaa. – Pandora laegas. Feministliku kunstikriitika võtmetekste. Koost. K. Kivimaa, R. Varblane. Tallinn: Kunst, 2000, lk 103–116.

Eesti keele seletav sõnaraamat, 2009. Eesti Keele instituut, <https://www.eki.ee/dict/ekss/>

[index.cgi?Q=stereofoonia&F=M](https://www.eki.ee/dict/ekss/) (vaadatud 15. V 2020).

M. Foucault, The Birth of the Clinic: An Archaeology of Medical Perception. Transl. A. M. Sheridan. London: Routledge, 2003[1963].

M. Greill, Lipstick Traces. A secret history of the twentieth century. Cambridge: Harvard University Press, 1990.

J. Jones, Why there’s nothing racist about the ‘racist chair’. – The Guardian 21. I 2014. <https://www.theguardian.com/artanddesign/jonathanjonesblog/2014/jan/21/racist-chair-bjarne-melgaard-dasha-zhukova> (vaadatud 14. V 2020).

M. Karro-Kalberg, Kellel on õigus linnaruumile. – Sirp, 11. III 2016.

K. Kivimaa, Iha ikonograafia: teised vaatepunktid. Loeng näitusel „Müstika ja Eros”, Tartu Kunstimuuseum, Tartu, 28. XI 2019.

K. Lehari, Tee viib ja viitab. – Koht ja paik I. Toim K. Lehari, V. Sarapik (Eesti Kunstiakadeemia toimetised 8.) Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, 2000, nr 1, lk 44–52.

„Les Dites Cariatides”, Ciné-Tamaris, TF1, Agnes Varda, 1984.

L. Nochlin, Miks pole olnud suuri naiskunstnikke? [Why Have there Been No Great Women Artists? 1971] Tõlk. K. Kivimaa. – Pandora laegas. Feministliku kunstikriitika võtmetekste. Koost. K. Kivimaa, R. Varblane. Tallinn: Kunst, 2000, lk 11–50.

A. Ponte, The House of Light and Entropy. (Architecture Words series.) London: AA Publications, 2014.

Post-War and Contemporary Art (Evening Auction), London 13 February 2013. - Christies.com, <https://www.christies.com/lotfinder/Lot/allen-jones-b-1937-hatstand-table-5652400-details.aspx> (vaadatud 14. V 2020).

Prokne ja Philomela, viimati täiendatud 9. III 2013. – Vikipeedia, https://et.wikipedia.org/wiki/Prokne_ja_Philomela (vaadatud 15. V 2020).

„RBG”, Magnolia Pictures, Participant Media, CNN Films, A Storyville Films Production, 2018.

H. Riaz, The ‘racist chair’ is not shocking but a cruel reminder of the art world’s views. – The Guardian 22. I 2014. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/jan/22/racist-chair-shocking-cruel-reminder> (vaadatud 14. V 2020).

J. Richardson, The Courtesans: The Demi-Monde in 19th Century France. London: Phoenix Press, 2000.

J. Ross, Naine nõukogude Eesti kirjanduses. – Öölikool, 2017, <http://www.ylikool.ee/>

[et/13/johanna_ross](#) (vaadatud 13. V 2020).

I. Ruudi, Feministlik arhitektuur. – Vikerhommik, 10. II 2019, <https://vikerraadio.err.ee/904605/vikerhommik-meelis-suld/923982?next=%27%20%20> (vaadatud 14. V 2020).

I. Ruudi, Elav ruum. Ettekanne loengusarjas ELAV RUUM, Eesti Arhitektuurimuuseum, Tallinn, 18. IV 2018.

I. Ruudi, Ruum ja keha. Sookeskne lähenemine. – Ehituskunst / Estonian Architectural Review 2004, nr. 39-40, lk. 4-7.

Sex Differences in Human Physiology, viimati täiendatud 28. IV 2020. – Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Sex_differences_in_human_physiology#Sensory_systems (vaadatud 15. V 2020).

T. Sumiyoshi, G. Matsui, Wood Joints in Classical Japanese Architecture. Transl. F. Kovacs. Tokyo: Kajima Institute Publishing, 1991.

The Oxford English Dictionary. Eds. J.A. Simpson, E. S. C. Weiner. Oxford: Clarendon Press, 2004.

P. White, Female Spectator, Lesbian Specter: The Haunting. – Sexuality and Space. Ed. B. Colomina. (Princeton Papers on Architecture.) New York: Princeton Architectural Press, 1992, lk. 131-162.

V. Woolf, Oma tuba [A Room of One's Own 1929]. Tõlk. M. Talvet. (Loomingu Raamatukogu nr 44-45.) Tallinn: Perioodika, 1994.

A. Weber, Elus olla: erootiline ökoloogia [Lebendigkeit: Eine erotische Ökologie 2014] Tõlk. K. Kaugver. Tallinn: Varrak, 2016.

V. Woolf, Orlando: elulugu [Orlando: A Biography 1928] Tõlk. R. Jesmin. Tallinn: Varrak, 2016.

Lektüür, mis eelhääletas, inspireeris ja mõjutas magistritöö kulgu, kuid ei leidnud kajastamist tekstis endas

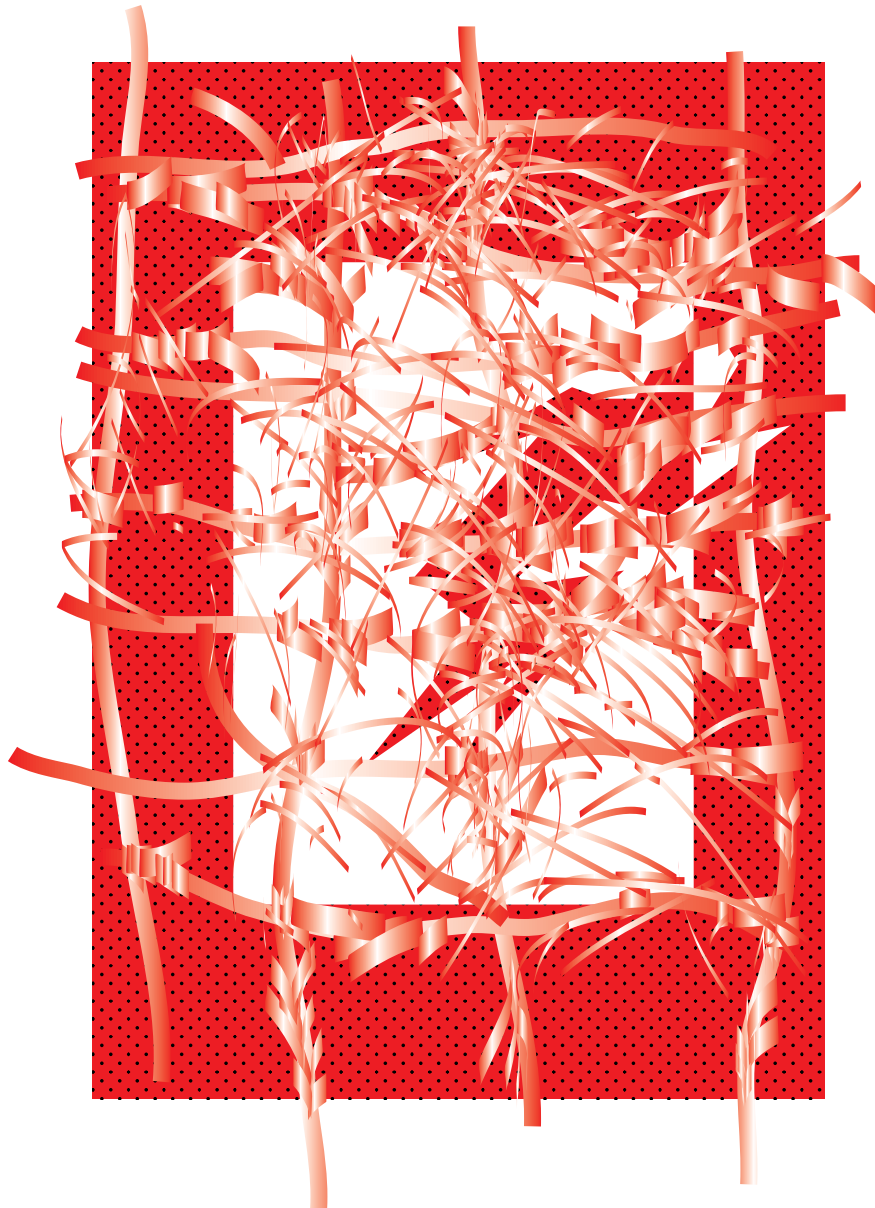
M. Foucault, Seksuaalsuse ajalugu. 1, Teadmistahe [L'Histoire de la sexualité, 1 La volonté de savoir 1976]. Tõlk. I. Koff. (Avatud Eesti Raamat.) Tallinn: Valgus, 2015
S. Kisters, The Lure of the Biographical. On the (self-)representation of modern artists. Amsterdam: Valiz, 2017.

M. Laanemets, A. Kurg (toim.), Tallinna juht / A user's guide to Tallinn. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, 2002.

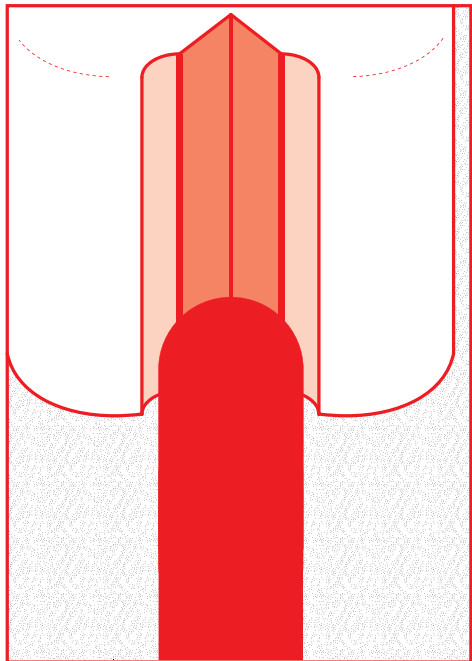
H. Runnel, Ruumimäng. – Vikerkaar 1986, nr. 4, lk 37-38.

Visuaalne arhiiv

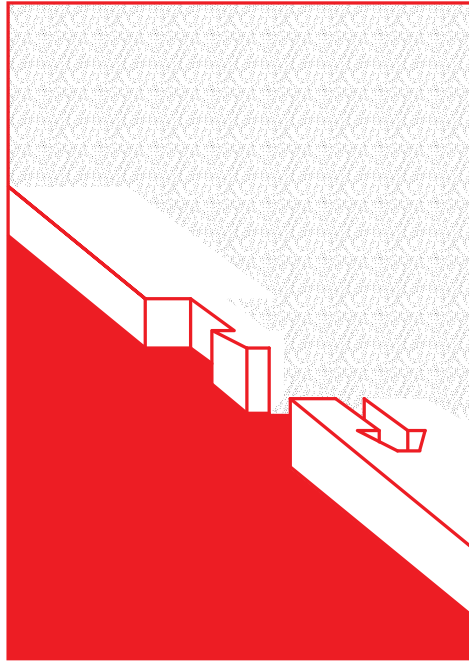
Mäna I

Mina II

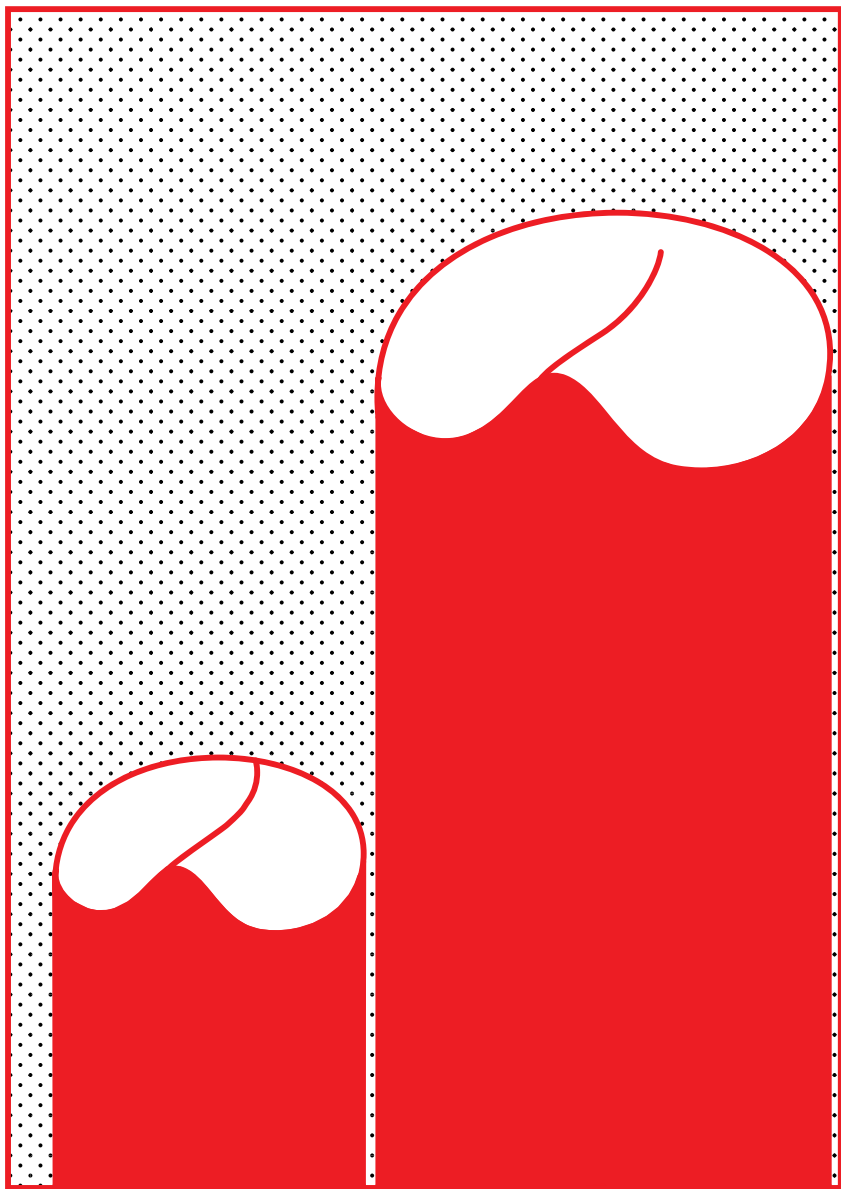
AUTORITAPP

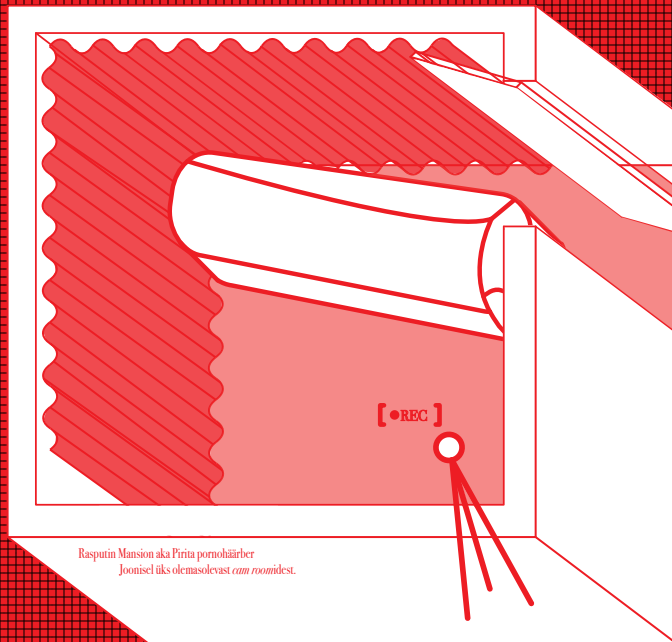
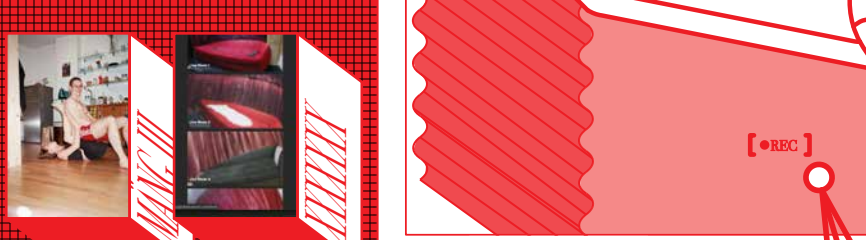
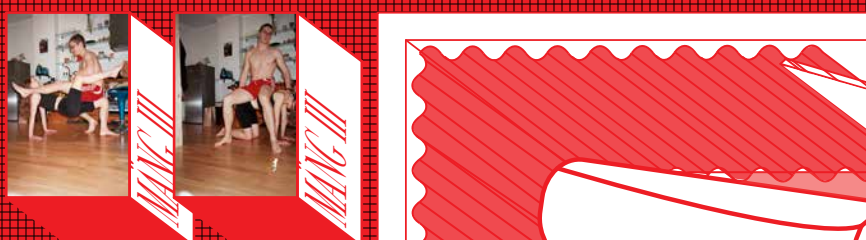

HANOKASLA TAPP

Plan III

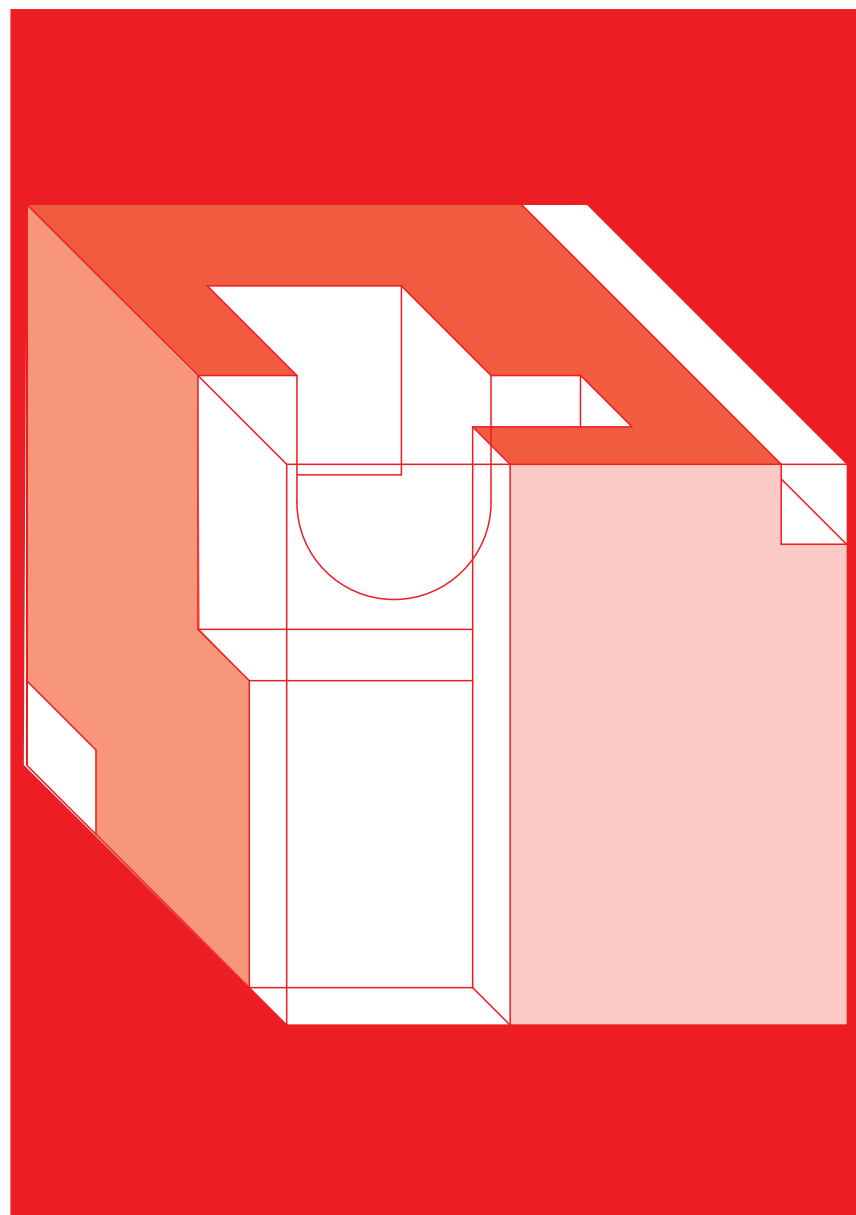
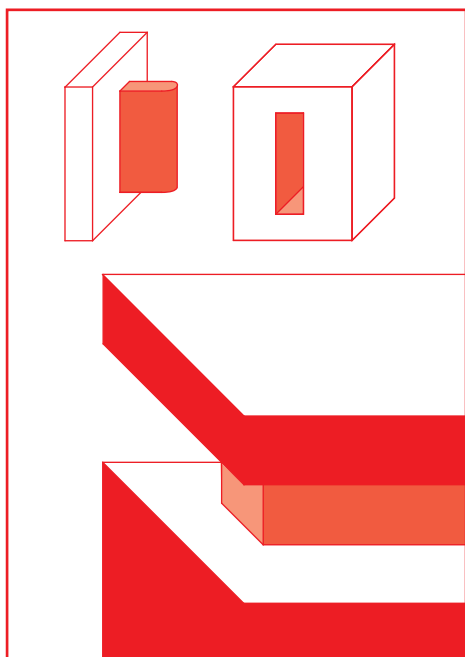
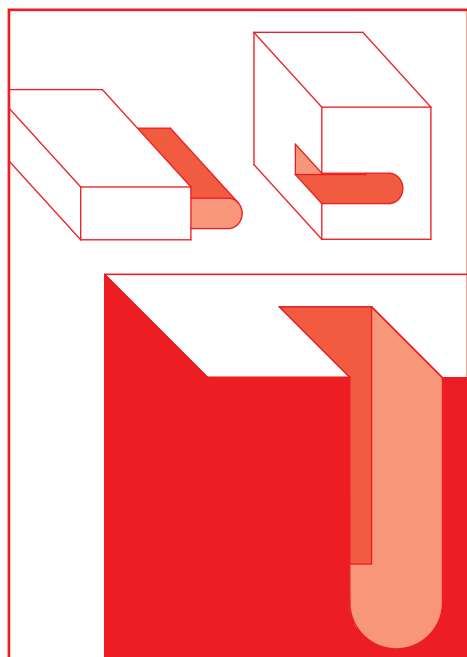
Rasputin Mansion aka Prita pornohärlber
Joonisel üks olmasolevast roomidest.

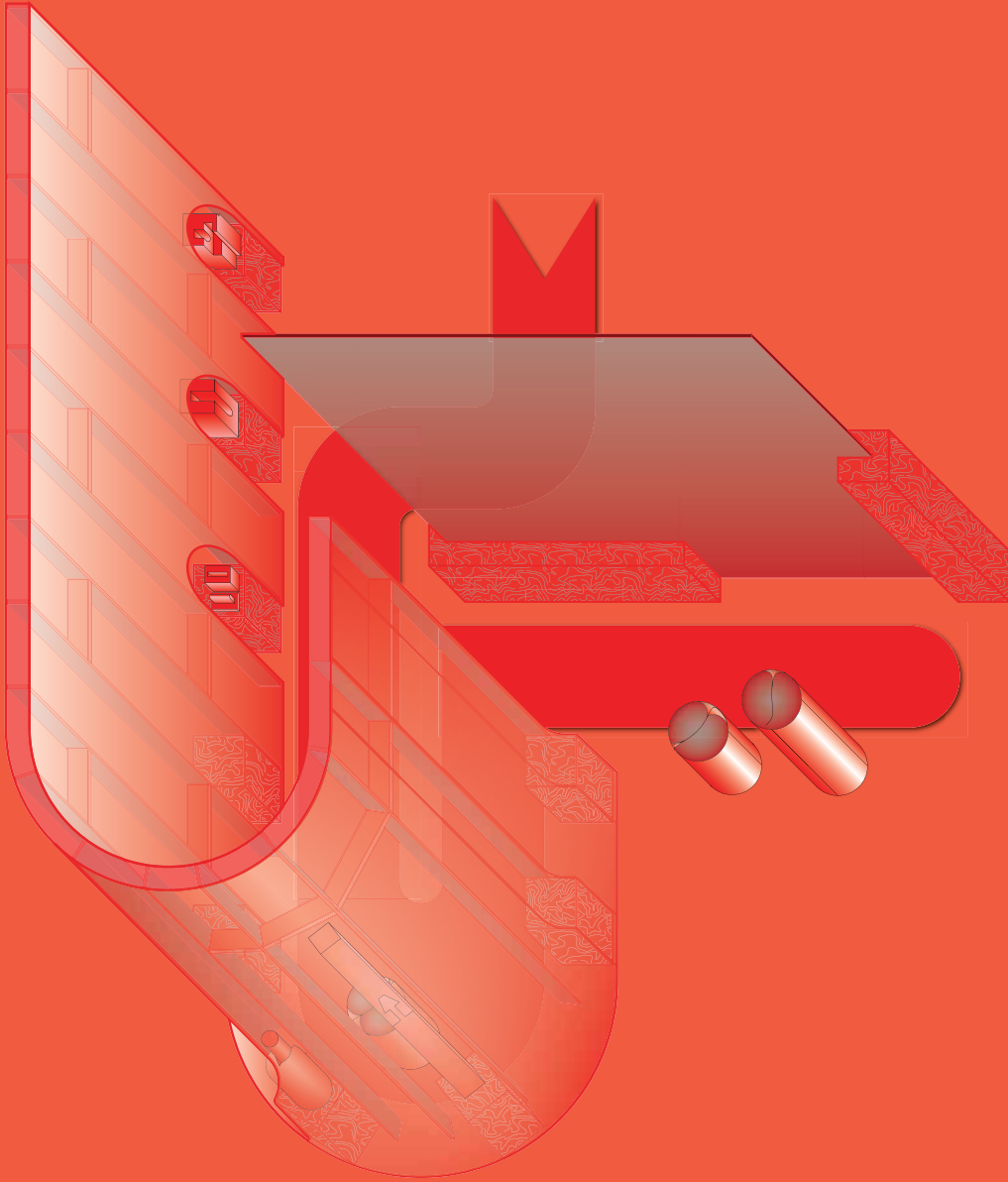
PLAÑETT MÜDUNND
ÜLEVAAATUSEST.

FOTODEL ON MÄHA TABURETIVE
TEKNEVAT "KEHATOOI"
KATSEVUST.

BETONIST VALATUD
HOIMATUD VORMID.

LÕPPMÄNEU BRÜNE
PUNKTIDE VORMIÄRÜ.

Lopman

